

UNITÁS ÉLET

XLIV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1990. MÁRCIUS—ÁPRILIS

A FELTÁMADÁS

Jel. 1, 18.

A Jelenések írójának, János apostolnak mennyei látomása van. Hét csillagot és hét gyertyatartót lát Jézus kezében. Midőn ezeket meglátta, lábaihoz esett, Ő pedig szólt: **Halott valék, és íme, élek.**

Igaz, amit Urunk Jánosnak mondott: halott volt, kit a keresztről levettek, és Arimatiai József sírjába eltemettek. De csak a testét — az evangélium, amit képviselt, él s benne él Ő is. Él, mint a versben a költő; képben a festő; épületben az építész; zenében a zeneszerző; a kenyérben a földműves. Él, mint alkotásban az alkotó. Él, mert túllépte a sírt, s milliók lelkében feltámadott. Ez a szellemi, ez az erkölcsi, ez a jelképes feltámadás a húsvét értelme.

A feltámadás egyetemes törvény. Tavasszal a fa virágnnyelven megszólal: halott valék, és íme, élek! A reggel a napsugarak húrjain muzsikál: halott valék, és íme, élek. Kikeletkor a lepke, a méh felszáll, s zümmögőn ezt mondja: halott valék, és íme, élek. Gyógyulás után még bágyadtan, még rogyant inakkal a beteg felsóhajt: bizony halott valék, és íme, élek. Eltaposott ember, ki ezer sebből vérzett, magához tér: halott valék...

Megszabadult rab, elnyomott nép lerázza a rút rabigát: halott valék, s íme, élek. A tékozló fiú is halott volt, és feltámadott.

Az életben valami mindig meghal, s valami mindig feltámad, valami mindig elbukik, s valami mindig győz. Jézus halála és feltámadása, elbukása és győzelme, jelkép: nagypéntek és húsvét egyetemes törvény.

Jézus óránként hal meg bennünk, és támad fel:

Fiatalkor ember jött haza városról. Húsvét van, harmatos húsvét, szól a harang: Nem érdekel, nincs hitem... Meghalt benne a hit, meghalt Jézus. Az öreg szülők elmennek, ő kísétál a temetőbe... Szól az orgona, zeng a zsoltár. Óriásit dobban a szíve, tűz gyúl ki benne, s fellobog a vágy, leküzdhetetlen... Bemegy, úrvacsorát vesz. Felpattant egy titkos sír: feltámadt Jézusa, feltámadt a hite.

Fogságban történt: egy ember elvesztette a reményét. Kínos napokon, ciliciumos éjszakákon meghalt benne a remény. Láttatok-e reményvesztett vesztett embert? Nincs szomorúbb nála. Lefeküdni, s nem remélni, hogy felkelünk. Betegnek lenni, s nem remélni, hogy meggyógyulunk. Rabnak lenni, s nem bízni a szabadulásban, elbukni, s nem remélni, hogy győzünk; keresztre feszíttetni, s nem remélni, hogy leszállunk. Eltemettetni, s nem hinni, hogy feltámadunk. Semmi sem betegesebb, kínosabb, tragikusabb, mint a reményvesztettség. Nos, ilyen lett egy ember a fogságban. Tudtuk, hogy öngyilkos lesz. El is ment a Duna partjára. Ott látta, hogy egy árva kis vadkacsa milyen kétségbeesett erőfeszítéseket tesz, hogy a Duna sodra el ne ragadja, hogy éljen hogy megmaradjon... Elszégyellte magát, remegni kezdett, és visszatért közénk... Felpattant egy sír benne; feltámadt benne az eltemetett remény, feltámadt Jézus.

Láttatok-e embert, akinek szívéből kiveszett a szeretet? Én láttam. Borzalmas volt. Nem is volt ember — állat volt. Kegyetlen, durva, mindenkit gyűlölt, s egyetlen rögeszméje volt: hogyan árthat másnak, hogyan okozhat minél nagyobb szenvedést minél több embernek. Meghalt benne Jézus, meghalt a szeretet. Egyszer aztán baleset érte. Megbénult. Ott a betegágyon megtanult szeretni. Felpattant benne egy titkos sír, feltámadt Jézus. Mire meggyógyult, maga lett a megtestesült szeretet, s ma is az.

Bennünk is meghal sokszor a hit, remény, szeretet, türelem, becsület, jóság, igazság, az öröm. Meghal Jézus — bibliai nyelven. De fel is támad... Mert törvény adatott: halott valék, és íme, élek.

Ne tekintsük az elbukást szükségesnek, kikerülhetetlennek. Ne tekintsük véglegesnek, örök elvégzésnek, mert nem az. A rossz, a bűn mindig kivétel, nem alapállapot.

Feltámadásunk nem megy azonnal. Sokszor hosszú idő kell hozzá; nem simán történik, de sokszor zajosan, megrázóan. Néha könnyebb meghalni, mint feltámadni.

Ne haljon meg Jézus bennünk egészen...

És akarjunk feltámadni, mert mindig van mibőlfeltámadni. Ez adja Húsvét örök aktualitását: halott valék — s íme, élek!

Homoródszentmárton, 1976. ápr. 18.

† Gellérd Imre

Unitárius Univerzalista egyházi vezetők látogatása

(beszámoló dr. Kovács Lajos püspök levele alapján)

Nagyon nehéz napokat éltünk át, kezdődik a levél, de — hála Istennek — mind jól vagyunk, híveink közül senkinek sem történt baja, az eddigi információim szerint. Kolozsvárt az összes felekezetek lelkészei együtt temették a 38 halottat. Részünkről Szabó Dezső lelkész szolgált a közös tiszteletadáson.

A 12 tagú amerikai—kanadai delegációt a bukaresti repülőtérén dr. Szabó Árpád professzor és Farkas Dénes számvevő fogadta. A delegáció tagjai közül többen látogatást tettek a bukaresti amerikai nagykövetségen, s erdélyi útjukra elkísérte őket az amerikai nagykövetség egyik vezető munkatársa is. A delegációt dr. William Schulz elnök vezette. Felesége is vele volt. A résztvevők között volt Natalie Gulbrandsen asszony, az UUA moderátora (főgondnok asszonya), Gary Smith, Concord város unitárius lelkésze, Chester Atkins amerikai unitárius parlamenti képviselő (aki több társával együtt 1985-ben a közgyűlésen részt vett dr. Kovács és dr. Ferencz püspökök tiszteletére a parlamentben adott ebédet), Barbara Green kanadai parlamenti képviselő titkárnőjével, dr. D. Harrington ny. lelkész (néhai Szánthó Vilma férje, többször járt és szolgált már Kolozsvárt és Budapesten). Jelen volt egy magyar származású amerikai újságíró is. A küldöttséget Bukarestben fogadta Domokos Géza, a Megmentési Front magyar alelnöke is. A küldöttség vonattal január 13-án a reggeli órákban érkezett Kolozsvárra, ahol egyházunk ottani vezetői fogadták. A Belvedere-szállóban (új neve: Transylvania) szálltak meg. Aznap délelőtt meglátogatták mindhárom kolozsvári egyházunkat, ahol a lelkészek: Szabó Dezső, Benedek Sándor és Benedek Ágoston fogadták őket világi vezetőikkel együtt. Délután dr. Kovács Lajos püspök lakásán adott fogadást tiszteletükre, majd az EKT termében ülésen vettek részt, melyen megbeszélték, hogy milyen módon és miben adhatnak segítséget az erdélyi unitáriusoknak. A szállóban elköltözött vacsora előtt a két parlamenti képviselő meglátogatta Doina Cornea asszonyt és megbeszélést folytatott az ismert román reformpolitikussal.

Vasárnap a küldöttség két csoportra oszlott. Dr. D. Harrington és Natalie Gulbrandsen főgondnoknő dr. Erdő János kíséretében Tordára mentek, ahol előbbi prédikált, tolmácsolás mellett, zsúfolásig megtelt templomban (lelkésze Fazakas Ferenc). Ebéd után lá-

togatást tettek a közeli gyülekezetekben: Szentmihályfalván Göncz Mihály, Sinfalván Buzogány Sándor, Várfalván Nagy Ödön, Aranyosrákoson Lőrinczi Károly és Kövenden Pap László fogadta őket.

A küldöttség nagyobb része a képviselőkkel vasárnap kora reggel dr. Kovács püspök társaságában Marosvásárhelyre utazott gépkocsikon Kolcsár Sándor espereshez. Itt a zsúfolásig tele templomban dr. Schulz prédikált. Beszédét dr. Szabó Árpád tolmácsolta. Fel-szólalt Atkins parlamenti képviselő is. Az istentisztelet végére megjelent a templomban Tőkés László, Fülöp Dénes helyi ref. lelkész kíséretében, katonai testőrséggel. Tőkés László a gyülekezet előtt "tartalmas, szép beszédet mondott magyar és angol nyelven". Istentisztelet után Tőkés László, dr. Kovács püspök, valamint az egyházi küldöttség tagjai személy szerint kez- zet ráztak a templomi ünnepségen részt vett mintegy 500 hívővel.

A közös ebéd után, melyen Tőkés László is részt vett, a két parlamenti képviselő külön megbeszélést is folytatott vele; majd utóbbiak visszatértek Bukarestbe, és onnan hazautaztak.

Schulz elnök, a püspök és mások kíséretében kiment du. Szabóba (lelkész: Kecskés Lajos), ahol a templomi istentiszteleten szolgált, majd este visszatértek Kolozsvárra. Hétfőn, január 15-én Schulz vezetésével többen, dr. Kovács püspök kíséretében látogatást tettek a következő egyházközösségekben: Segesvár (Nagy Ferenc), Újszékely (Kedei Mózes), Alsóboldogfalva (Rázmány Csaba), Székelykeresztúr (Báró József esperes), utóbbiban meglátogatták a régi és az új gimnázium épületeit is; Székelyudvarhelyen ebédeltek, majd Korond (Farkas László) érintésével visszatértek Kolozsvárra, ahol a püspöki lakásban vacsoráztak, majd az éjjeli vonattal visszautaztak Bukarestbe, ahonnan repülön hazatértek.

A küldöttség tagjai közül dr. Harrington és mostoha-leánya Sepsiszentgyörgyre utaztak rokonlátogatásra. Robert Alpern lelkész, az UUA washingtoni irodájának vezetője pedig Budapestre utazott, ahol néhány napot töltött.

"Mindez nagyon fárasztó volt, de minden nagyon jól sikerült" — fejezte be beszámoló levelét dr. Kovács Lajos püspök.

Lejegyezte: Ferencz József

HOMORÓDSZENTPÁL

Udvarhely megye egyik szép falva, a külső Homoród völgyének a közepén, a folyó jobb partján fekszik. A község eredetét visszavezetik az egykori római uralom idejére, turisták részére némi nyomokat mutogatnak. A községen két főút vezet keresztül, s ez határozza meg központi helyzetét. Brassó és Kőhalom felé vezetnek a főutak.

A község a reformáció idején csatlakozott az unitárius egyházhoz, s ezt részben az akkori földesúr, Kornis Miklós irányítása is támogatta. A Kornis család történetéről, unitárius és szombatos kapcsolatairól külön tanulmányt lehetne és kellene írni.

A falu unitárius történetét Egyed Ferenc írta meg, aki 1870 óta volt az unitárius egyházközösség papja, s tanulmánya a Keresztény Magvetőben 1897-ben jelent meg.

Az egykori középkori templom romjain épült fel a község unitárius temploma. Az 1848/49-es szabadságharc idején már állt a templom, mert feljegyzés van arról, hogy az orgonát 1849-ben érdemes brassói orgonaépítő-mester készítette. 1770 óta maradtak fenn anyakönyvek és más írásos feljegyzések, ezek egy része egy későbbi tűzvész áldozata lett. A falu első ismert

unitárius papja Árkosi András, az 1745—1760 közötti években szolgált. A krónika innen jegyzi a lelképásztorok és a mesterek névsorát.

A templom szép tornya külön épült. A torony építésére a gyülekezet Papcsere nevű erdejét adta el.

Mivel a krónika a századfordulón jelent meg a gyülekezet XX. századi fejleményeiről, írásos adataira nem bukkantam.

A gyülekezet jelenlegi lelkésze Keresztes Sándor, s reméljük, ha a fentieket elolvassa, majd pótolni fogja a történelmi adatok hiányát.

— o — o — o —

A Reformátusok Lapja 1990. jan. 21-i számában jelent meg Köntös László főszerkesztő-helyettes riportja. Az Ökuménikus Tanács egyik Marosvásárhelyre és Sepsiszentgyörgyre indult segélyszállítmányának kis csoportja elhatározta, hogy székely falvakba viszik a segélyek egy részét. Így jutottak el Homoródszentpálra. Idézzük Köntös Lászlót:

"A székely falu vezetői az unitárius parókián vették át az adományt Keresztes Sándor lelképásztor irányításával. — Nemcsak az a nagy dolog, hogy adományok érkeznek, hanem talán még nagyobb, hogy eljöttetek ide — mondotta a lelképásztor megindultan. Nemhiába

prédikáltam én ennek a népnek, hogy nem vagyunk elfelejtve.

Mi is boldogok voltunk, hogy örömet szerezhettünk. Az egymásratalálás szívmengető légkörében voltunk ott együtt, s baráti öleléssel válaszoltunk Keresztes Sándor vallomására. "EZ ÉLETEM LEGSZEBB NAPJA."

Az élelmiszert négy faluban osztják szét, egy bizottság irányításával — írta krónikájában Köntös László lelkész-szerkesztő, úgy hogy mindenkinek egyenlően és igazságosan jusson. "Nem lesz semmiféle suskus" — mondotta szigorú tekintettel Keresztes Sándor. Reméljük, hogy Homoródszentpál, Recsenyéd, Homoródszentpéter és Városfalva lakói azóta már megkapták az adományokat, fejezte be beszámolójának ezt a részét a szerző, aki a homoródszentpáli templomot, az előtte parkoló teherautókat és az ajándékot vivők és a fogadók csoportját ábrázoló képpel is megajándékozta lapunk olvasóit.

Isten áldja meg ökuménikusan gondolkodó testvéreink szolgálatát.

F. J.

Beszélgetés Török Tamással

A JEL című katolikus szemle, Dékány Endre tollából tanulmányának beillő riportot közöl TÖRÖK TAMÁSSAL, a regényíróval.

Lapunk olvasóinak annak idején, amikor az első regénye megjelent — ismertetést közöltünk A vértanúról, amelynek mártírhőse az unitárius püspök Thorockai Máté (1601–1616) ötvös fia, akit szombatossággal vádolva köveztek meg. Kemény Zsigmond hallgatása c. életrajzi vonatkozású írásáról a pestlőrinci gyülekezeti összejövetelen élvezte a hallgatóság a szerző előadása nyomán.

Unitárius szempontból legérdekesebb regénye az "Erdélyi Mefisztó", melyről az alábbiakban idézzük a szerző, Dékány Endre szerkesztőnek adott válaszait.

— Az Erdélyi Mefisztó; visszatérés az első könyv világába, az istenkereső Erdélybe. Egy történeti egyház fényes föllobbanású keletkezésének és csendes kisebb-

ségbe való visszahúzódásának drámája, az 1560–70-es években. Egy istenélmény-megvallás drámája, az egyetlen magyar földön született vallás — és ugyanakkor egy egyházat teremteni képes földdarab drámája, amelyről csak éppen akkoriban kezdhettünk el fontolgatások nélkül beszélni, amikor e könyv megjelent. Megjelent, hogy halkan elmondja: akárhogy is történt, a kereszténység végül is egy és oszthatatlan. És valamivel hangosabban: ilyen a magyarság is. De ez utóbbit ekkor már hála Istennek még ennél is hangosabban mondhattuk.

Az egyház, amely magyar földön született: az unitárius. És mert szemmel látható a kereszténység formálódó egysége, annál fájdalmasabb ennek az egyháznak mai itthoni, szülőföldje-vesztett árva-sora. Mintha csak megtört menekült lenne, itt egyre kevésbé számolnak vele, történelmi értékét-rangját — és magyarságát! — figyelembe se véve, egyházaink között szinte utolsónak rangsorolják, előbbre való még az iszlám is. A kormányzat, ha tanácskozássra egyházakat hív meg, és egyetlen egyházat mellőz; ezt mellőzi. Ezt, amely — hadd mondjam ki — többek között Bartók Béla egyháza is; Bartók 1988-as hazai sírba helyezésekor ország-világ észrevehette.

Kicsiny egyház, — talán ez az egyetlen bűne is. Aféle kisebbség csak. És a változó típusú és morális államhatalom, amely az állandó típusú és most már remélhetően állandó morális új szövetségeseivel, az egyházakkal megosztja gondjait, de a kicsi létezését elfelejti, mást is elfelejt: mint ország, mi éppen olyan kicsinyek vagyunk, mi több: törekvéseink épp a négy-száz év előtti unitárius törekvésekhez mennyire hasonlóak, és hogy milyen jó érzés, hogy végre mégis észrevesz minket a világ.

E rövid kitérő után: a két egyházalapító szövetséges: Dávid Ferenc és Blandrata György gyilkos elszakadásának máig ható érvényét úgy rémlik — rémlik! — szinte egy lélegzetre „tisztázta az írás”. (Ez dr. Bélley Pál emlékét idézi, még az egyetemi időkben figyelmeztetett: AZ ÍRÁS TISZTÁZ.) Volt egyszer egy nép- és tudatfelszabadító eszmei forradalom — és abban is maga az állam állt forradalmárnak! —, jött aztán a hatalmi realitás, és ki hogyan tudott élni benne és vele; ki hogy tudta vagy nem a túlélés többnyire erkölcspróbáló leckéjét.

Még valami történt, amikor a könyv 1988 derekán a boltokba került. Ekkor mondták ki először — mégpedig Sinkovits Imre, egy vasárnap reggeli rádióműsorban —, hogy 1956-ban népfelkelés volt. És a könyv, amely még csak virágnyelven mondhatta el ugyanezt, az ekkor már naprakész információval bőven ellátott olvasónak kevesebbet mondott önmagánál. S a három könyv közül végül ez, a talán leginkább megélt, a legszemélyesebb indíttatású keltette a legkisebb figyelmet.

Megvigasztalt, hogy mennyire releváló, sorsbavágó mozzanatok miatt. Tehát hála Istennek!

És még egy vigasz: egy levél. Márai Sándoré, aki halála előtt néhány hónappal elolvasta az Erdélyi Mefisztót, és hidat képzelt-látott a benne ábrázolt és a legutóbbi évtizedek között.

— Kutatás, történelmi tájékozódás és tapasztalat — hogyan, milyen mértékben járultak hozzá e műveid megalkotásához?

— A három regény megírásakor egy kort — a mait — meg kellett élni és három másik kort meg kellett ismerni. Az írói módszer miatt alaposan. Ha az esztétikai kategória, amelybe beleillenek e könyvek, így határozható meg: „fiktív dokumentumregény” — a fikciók csupán a hézagok kitöltését, a földéríthetetlen elemek körültagogatását célozhatták; ehhez a valóság-elemeknek, -alapoknak éppenhogy nagyon szigorúan hűségeseeknek kellett lenniük.

A legaprólékosabb és leggyönyörűsebb fölkészülés az Erdélyi Mefisztót előzte meg. Sehogysem értettem, hogy e kivételesen telített, oly messzire előreszaladt világról jószerevével még nem született széppróza. János Zsigmond, majd Báthori István korának „megtanulása” közben éreztem első ízben kísértést, hogy a sürgető tisztázás, vagyis az írás kedvéért soha abba ne hagyjam a tények megszedült hajhászását, vagyis a műkedvelő történetírást.

A 345 sz. János Zsigmond cserkészcsapat története (1929—48)

1. rész

Az azonos címet viselő kéziratot Szigethy Gyuláné, Szabó Katalin bocsátotta a szerkesztőség rendelkezésére, aki a családi hagyatékban megtalálta nagybátyjának, a csapat egykori köztisztjeletben és közszeretben álló cs. tisztjének, majd csapatparancsnok-helyettesének („Ákos bá”-nak) azonos tárgyú írását. A szöveget — helyhiány miatt — sajnos némi rövidítéssel tudjuk csak közölni.

A csapat megalakulása áldott emlékű dr. Iván László egykori hitoktató lelkészünk nevéhez fűződik, aki fogékony volt az új gondolatokra és szíven viselte az unitárius ifjúság ügyét.

Az egykori Koháry utcai egyházközségi lelkész 1928—1929-ben Biró Lajos volt; sógora: Sykó Dezső testnevelő tanár lett a csapat első parancsnoka.

A fiúkat elsősorban dr. Iván László toborozta cserkésznek, s az ő kezdeményezésére a többi hitoktató lelkész is segédkezett. A csapat megalakulásának nehézségein dr. Iván László fáradságot nem ismerő munkája segítette át a csapatot, s amikor Pethő István hitoktató lelkész vette át a csapat parancsnokságát, már többé-kevésbé kitaposott utakon haladtak.

Igy 1930-ban megrendezhették a csapat első nyári nagytáborát Dunabogdányban. A tábor egyik legfontosabb embere — „érthetően” — a főszakács: Borbély István (tábori nevén „Goga”) volt.

A hívek mindenben támogatták a csapat munkáját: őrsi, parancsnoki, GH-, konyha- stb. sátrakat vásároltak és konyhafelszerelést (edényzetet, csajkákat, evőeszközöket, poharakat stb.) — no meg megfelelő szerzőségeket, amikre mind szükség volt a táborban. Ezek gondozója hosszú-hosszú időn keresztül a valóságos ezermester Csucsy László cs.tiszt volt („Laci bá”). Érdekes tudnunk, hogyan lett a csapat egyik oszlopa Csucsy László: 1930-ban meglátogatta a dunabogdányi táborban unokaöccsét — és „ottragadt” 1948-ig a csapatnál. A Nőszövetség még a táborozás előtt egy csodálatosan szép csapatzászlót készíttetett és ajándékozott a csapatnak.

1931-ben Balatonszepezden volt a második nagytábor. Az őrsök itt már összeforrtak — Pethő István és Csucsy László megszerezték cs.tiszti képesítésüket. Ekkor lépett be a csapat vezetői közé dr. Kisgyörgy Ferenc (a közkedvelt „Feri bá”). Pethő István angliai kiküldetésének időtartamára a Szervező Bizottság — melynek élén dr. báró Daniel Gábor főgondnok állt — Csucsy Lászlót bízta meg a helyettesítéssel.

Az 1932-es hántai nagytábor már a következő évi gödöllői jamboree (cserkészvilágtábor) előkészítésének jegyében zajlott le. Emlékezetes a „kötörők” szereplése, akik „öregcserkészek” voltak (tehát 18 év felettiek), s akik egy éjszakai felhőszakadás után — mely a Józsa Gyula kiscserkészvezető „védőszárnyai alatt” élő apródokat (12 év alattiakat) is „kiöntötte” a sátrukból — 3 hidat építettek, ami a tábor hátralevő részére megoldotta a „kanalizációs” problémát. Ebben az évben kapcsolódott be főszakácsként — s ezt a tisztességét a háborús évektől (amikor frontszolgálaton volt) eltekintve 1948-ig megtartotta — Orbán Gyula cs.tiszt („Gyubá”).

1933-ban a gödöllői jamboreen élte a csapat a fénykorát. Hihetetlen mértékű volt az önfegyelem, s az erre épülő fegyelem. A jamboree előtt 2 hetes kiképző tábor tartott a csapat a pestszentlőrinci erdőben. Ennek meg is volt az eredménye: a jamboree megnyitása előtt a VII. altábor parancsnoka — Dormándi tábornok — így döntött: „Eredeti elgondolásomtól eltérően a díszfelvonulásra nem kérem az erre a célra csapatunként kiválasztott 1—2 cserkészt, mert a 345. sz. János Zsigmond cserkészcsapat egyöntetűségével oly szép képet mutat, hogy azt kár lenne megbolygatni; ez a csapat fogja az altábor díszfelvonuláson képviselni. Gratulálok a parancsnok úrnak!”

A jamboree — nyugodtan mondhatjuk — világsiker volt. Ezen belül csapatunk táborának székely kapuja — Csucsy Laci bá’ mesterműve — és az időközönként sült kürtös kalács is igen sok vendéget vonzott.

1934-ben Lillafüreden volt a tábor; de mintha „bele-fáradtak volna” a fiúk az előző év túlajtott tempójába.

Pethő István csapatparancsnok a tábor székelykapuja előtt.

1935-ben húsvétkor a csapat eleget tett egy szegedi és hódmezővásárhelyi egyházi meghívásnak, ahol csapatünnepélyt is rendezett. „Erre a kirándulásra a csapattal ment egy anti-cserkészbarát is, aki megelőzően nagy cserkészellenes volt, de a fiúk szép magatartása, s a 10 cserkésztestvérnek a megismerése cserkészbarátot faragott az illetőből, aki mint vezető, a leg-hosszabb ideig tartott ki a csapatnál.” írta saját magáról Weress Ákos (a szerk.).

1935-ben ismét Hántán táborozott a csapat. Szeretettel fogadott vendége volt dr. Veress Pál és dr. Nyiredy Géza. Mindketten sokat áldoztak fiaikért; dr. Nyiredy Géza sokáig volt a Szervező Bizottság alelnöke — 3 fia pedig a csapat tagja. Nagy közkedveltségnek örvendett mindkét „cserkészpapa” a fiúk között.

1936-ban Magyarakuton táborozott a csapat. A budapesti egyházközség által vásárolt telken még magas fű és gaz tenyészett, amit Pethő István és Csucsy László kaszált le, hogy tábor tudjunk verni. Az akkor még elhagyatott helyre eleven életet vitt a csapat. Néhány napig táborunkban tartózkodott „Gyubá” is, akit a fiúk olyan nagy szeretettel vettek körül, hogy mikor ő reggel 1/25-kor indulni akart a pesti vonathoz, a csapat valamennyi tagja teljes menetöltözetben ugrott ki a sátrakból, s kísérté ki vidám énekszóval a vasútállomásig. — Ebben az évben kapcsolódott be a csapat a „Belvárosi Cserkészkörzet” munkájába; tisztjeink kiképzőként, a fiúk hallgatóként vettek részt az őrsvezetői tanfolyamokon. Körzeti tiszt értekezlet is gyakran volt nálunk; nem egyszer kürtös kaláccsal vendégeltük meg a megjelenteket, ami Kozma néni szaktudását dicsérte. Ebben a körben hangzott el először zenei előadás a pentatóniáról, ami csapatunk kezdeményezése folytán az ország minden öv.-i tanfolyamán kiképzés tárgya lett.

1937-ben Pestszentlőrincen önálló cserkészapród-raj alakult. A fogadalomtételre és az avatásra a korábbi gyakorlatnak megfelelően a templomban került sor, ünnepi istentisztelet keretében. Ebben az évben Hollókőn táborozott a csapat.

A háború előszele a cserkészéletet is elérte; a csapat is bekapcsolódott a légoltalmi munkába, ahol összekötő szerepet kapott a belvárosi körzeten belül. Ebben az évben hunyt el fiatalon a csapat „szellemi és lelki

atyja": dr. Iván László, ami a csapat tagjait mélyesen megrendítette.

1939-ben megerősödött a kötelező levante-mozgalom — de a fiúk kitartottak a cserkészlet mellett. Az apródok vezetését Irsai Emil vette át — a gyerekek kedvenc "Emi-mamá"-ja; Pestszentlőrincen is szépen működött a raj. Ebben az évben Pethő István lemondott a csapatparancsnoki tisztségről. 1940-ben — átmenetileg — dr. báró Daniel Gábor is lemondott a Szervező Bizottság elnöki tisztségéről, amit dr. Veress Pál egy. tanár vett át.

1940-ben a visszatért felvidéki részre: Beretkére ment táborba a csapat. Ezt a táborozást különösen sok kirándulás (Pelsőc, Krasznahorka, Rozsnyó stb.) tette igen változatossá. Ebben az évben a csapatra bízta a körzeti öv.-i tanfolyam vezetését, amit eredményesen meg is valósítottunk.

1941-ben sokan bevonultak katonának; megrendítő volt a hír: hősi halált halt repülőként Fodor Vilmos öregcserkész.

1942-ben Erdélyben: Borszákon táboroztunk. Sok nehézségbe ütközött ezekben a háborús időkben a csapat élmezőnyének megoldása, de a kitartó szervező munkának meg lett az eredménye. Borszék környékén szebbnél szebb kirándulásokat tettünk. Hazajövet a mindig jókedélyű Szolga Ferenc — Székelykeresztúrról Budapestre helyezett — hitoktató lelkész vette át a csapat parancsnokságát.

1943-ban és 1944-ben már nem lehetett cserkész-tábor szervezni. Ezért 1943-ban az egyházközség magyarkuti gyermeknyaraltatási akciójában vettünk részt. 1944-ben már rendszeres cserkészfoglalkozásaink is lehetetlenné váltak. Ennek legfőbb oka az volt, hogy az egyházközség a Koháry utcai épület I. emeletét illegálisan élők rendelkezésére bocsátotta. Eredeti helyiségünk helyett már korábban is az otthon céljára egyáltalán nem megfelelő egyházközségi tanácstermet (a mai egyházi könyvtárat) kaptuk meg, s most ez a szükség-cserkészotthon is "elveszett".

(folytatjuk)

Emlékezünk...

A nagy unitárius elődök sorában ma

HOFFHALTER RAFAELLE

ismerkedünk meg, aki a XVI. századi gyulafehérvári nyomda vezetője volt.

Hoffhalter lengyel nemesi család gyermekeként 1525 körül születik. 1549-ben házasodik. Felesége Göldli Kathrin. A Hoffhalter nevet 1549 előtt veszi fel. Valószínűleg azért, mert mássalhangzó torlódással kezdődő lengyel neve (Shrzetusky) nehezen jegyezhető meg.

Nyomdász tevékenységének ismert és fontosabb állomásai: Bécs, Debrecen, Nagyvárad és Gyulafehérvár.

Naményi Lajos "A nagyváradai nyomdász története" (1901) című könyvében elmondja, hogy nyomdászunk a lengyel földet protestáns érzelmei miatt kénytelen elhagyni. Előbb Németalföldre megy, majd rövid ideig a svájci Zürichben tartózkodik. Itt tanulja meg a nyomdász mesterséget.

1555-ben Bécsben telepedik meg, ahol az elwgeni Krafft Gáspárral dolgozik együtt. Novák László "A nyomdász története" (1929) című munkája arról értesít, hogy Hoffhalter 1555. április 10-én kiváltságlevelet kap "egy csinos francia ízlésben metszett, betűkkel felszerelt nyomda felállítására, valamint papír és könyvek behozatalára". Bécsben az uralkodóház tagjairól készített rézmetszetekkel hívja föl magára a figyelmet. Mint ilyen kap privilégiumot könyvnyomtatásra, nyomdai mintaszedésre, papírral és könyvvvel való kereskedésre.

Hoffhalter Bécsen protestáns érzelmei miatt hagyja el. Debrecenben telepedik le. Többek föltételezése szerint előbb fametszőként alkalmazták, később, mint nyomdász működik. Gulyás Pál szerint Debrecenben ellentétbe kerül a kálvinizmussal. Bihar megye írói hajlamú főbírája hívására a debreceni polgárvárost fölcseréli Váradra, amely a török elől odamenekülő pesti polgársága révén nagyobb kultúrszinten áll. Innét nyomdászunk 1567 vé-

gén Gyulafehérvárra teszi át székhelyét, ahol nyomdáját az antitrinitárius egyház szolgálatába állítja.

Hoffhalter Gyulafehérváron a "királyi nyomdász" címet viseli. E címet — Ráth György szerint — János Zsigmond fejedelemtől kapja. Jakó Zsigmond megítélése szerint Hoffhalter Gyulafehérvárra költözésének elsődleges oka az érdekazonosság. Az, hogy az antitrinitáriusoknak legyen azonos hitbeli álláspontot képviselő, megbízható és tanult nyomdásza. Hoffhalter pedig ezen keresztül reméli a hatalom és a művelődési élet irányító tekintélyeinek sorába bejutni.

Jakó Zsigmond arról tudósít, hogy Hoffhalter könnyen és jól beleilleszkedik a háromságellenes északolasz, délnémet és olaszos műveltségű lengyel körökbe. A korszerű reneszánsz gyulafehérvári udvar, az ott zajló eleven szellemi élet, a fejedelem könyvtudomány és művészet pártfogása, az élvonalbeli humanisták társasága nyomdászunkat Bécsre emlékezteti. Kiszolgáltatottságának és anyagi gondjainak megszűnése lehetővé teszi, hogy belevesse magát a radikális reformáció győzelméért folytatott harcba is.

A Gyulafehérváron működő Hoffhalter első munkája a marosvásárhelyi zsinat hitvallása a "Refutatio scriptii Petri Melii...", melyet Dávid Ferenc és az erdélyi magyar eklézsiák seniorai János Zsigmondnak ajánlanak. Ezt követi az antitrinitárius munkák sorában Dávid Ferenc "Rövid magyarázat"-a, majd a "Rövid útmutatás..."

A művészetét kizárólag felekezete (antitrinitárius) szolgálatába állító Hoffhalter életét 1568 február végén fejezi be. Egyesek szerint a "De falsa et vera..." című munka szentháromságot kicsúfoló fametszete miatt a felbőszült kálvinisták a nyílt utcán agyonverik. Mások szerint ismeretlen betegség oltja ki életét. Gyulafehérváron helyezik örök nyugalomra.

Az irodalomtörténészeknél Hoffhalterrel kapcsolatban gyakran találkozunk a "hitehagyott" kifejezéssel. A mi megítélésünk szerint ma a gondolkodó és a hit kérdéseiben tájékozott ember bizonyos határo-

kon belül unitárius. Azonban nincs meg mindenkiben az a bátorság, hogy ezt az egyházhöz tartozásában is kinyilvánítsa. Hoffhalter e téren kivételt képez. Ő katolikusból — mint nem egy kortársa — nem csak református lesz, hanem eljut az antitrinitarizmusig is. Azonban nem csak eljut, hanem Dávid Ferenchez hasonlóan vallásváltozásában aktivitást fejt ki előbbi egyházai felé. Ma ezt úgy mondjuk, hogy felekezete eszméinek élharcosává válik.

Hoffhalter munkásságát a vele foglalkozó irodalom kedvezően értékeli. Naményi Lajos fenn említett munkája nyomdáját a korabeli nyomdák között a legjelentékenyebbnek mondja. Csűrös Ferenc "A debreceni városi nyomda története 1561—1911-ig" (1911) című könyvében Hoffhaltert alaposan képzett, sokoldalú, munkájában igényes könyvkiadónak ismeri el. Emellett aktív részese kora nagy szellemi mozgalmainak. Jakó Zsigmond "A Hoffhalterek váradai és gyulafehérvári nyomdájá"-ról írva (1979) kiemeli, hogy az erdélyi magyar reformáció legharcosabb és legöntudatosabb nyomdásza az antitrinitárius Hoffhalter, aki a reformáció antitrinitárius ága mellett nemzetközi ügyet is szolgál.

A fent elmondottak alapján méltó, hogy ezen a helyen — születésének 465. évfordulóján megemlékezzünk róla.

Időben és térben nagyot lépve, most a 60 évvel ezelőtt, 1930. febr. 8-án elhalálozott

BORBÉLY GYÖRGGYEL

ismerkedünk meg.

Aranyosrákoson születik 1860. szeptember 2-án. Apja Mózes, anyja Csegezi Ágnes. Testvérei közül Sándor a legismertebb, a váci siket-néma intézet igazgatója. A Kenyeres Ágnes-féle "Magyar életrajzi lexikon" (1967) úgy tudja, hogy középiskolai tanulmányait Debrecenben, egyetemi tanulmányait pedig Kolozsvárt végzi. Tanári pályafutását Tordán kezdi, majd a zalaegerszegi állami gimnáziumban tanít.

1890. november 10-én nősül. Felesége Elekes Biri.

Az Unitárius Élet 1961 márciusi számából tudjuk, hogy Borbély kiváló sportember. Ismert 1889-ben megtett Kolozsvár—Párizs közötti kerékpárútja, mikor is útba ejti Genfét, Milánót és Velencét is. Kevésbé ismert hasonló jellegű Angliába és Konstantinápolyba tett útja. Ez utóbbiról "Kerékpáron keletre" című könyvében számol be. Több, mint négyezer kilométeres utat tesz meg. A látottakból és hallottakból a korabeli napi- és szaklapok 26 útlevelet jelentetnek meg.

Első irodalmi tevékenysége Tordához kapcsolódik, ahol az "Aranyosvidék" című, a társadalmi és közművelődési mozgalmakat híven tükröző lapot szerkeszti. Kiadja Aranyosrákosi Székely Sándor: "A székelyek Erdélyben" című eposzát, itt röviden ismerteti a költő életét, a hősköltemény keletkezését és a korra tett hatását.

Borbély György nevéhez fűződik a "Tordai EMKE Emlékkönyv" kiadása, amely az EMKE X. évi közgyűlésének évében és báró Jósika Miklós születésének századik évfordulóján lát napvilágot. A kötet száznál több író kisebb-nagyobb közleményét tartalmazza.

Mint zalaegerszegi tanár, 1901–1919-ig szerkesztette a "Magyar Paizs" című, az ipar támogatására és a szövetkezeti eszme terjesztésére életre hívott lapot, amely hetenként nyolc oldalon jelenik meg, s közli a magyarországi gyárak, nagyobb iparosok és kereskedők adatait.

"A Csány Emlékkönyv" szerkesztésével és kiadásával Borbély a

Dráva-vidék és Erdély kormánybiztosának, Csány Lászlónak állít emléket.

Borbély ír a Keresztény Magvetőbe is. Annak 1891 július–augusztusi számában az Újszövetség és Petőfi stílusáról elmélkedik. Az Unitárius Közlöny 1913-ban és 1914-ben közli "Új időszak küszöbén" és "Menjünk-e Amerikába" című tanulmányát. A Magyar Nyelvőr 1910-ben teszi közzé "Zengd és zengjed" című tanulmányát. 1915-ben "Hajna szerelme" címen csatarajzot készít Vörösmarty Zsolt futásának legszébb epizódjáról.

Legismertebb testvérével, Borbély Sándorral közösen írt "Nyelvünk védelme" című könyve, mely az idegen szellemű szólásokat, szófüzéseket és mondatszerkesztéseket ostromozza.

Borbély Sándor életének részletes feldolgozásával az unitárius egyháztörténelem mindmáig adós. Mentségül szolgáljon, hogy adós az egész korszak feldolgozásával is. Az a néhány rövid tudósítás, amely életéről és munkásságáról eddig megjelent, csupán arra elég, hogy ösztönzést adjon az életmű elmélyültebb és részletesebb feldolgozására. Annyit azonban már most is tudni lehet, hogy Borbély György arcképe megtalálható Istók János szobrászművész Csány László emlékművén, ezzel a felírással: "Borbély György, a Csány kultusz apostola".

Halálának 60. évfordulóján azoknak a nagy elődöknek sorában emlékezünk rá, akik nemcsak az unitárius, de az egyetemes irodalomnak is önzetlen munkásai voltak.

Kelemen Miklós

Mikor halt meg Dávid Ferenc

Erdő János dr. kolozsvári egyházi főjegyző, püspökhelyettes, a Protestáns Teológia nyugalmazott professzora, 1986-ban Kolozsvárt megjelent és hazánkban is elismerést nyert Teológiai Tanulmányok c. kötetén túlmenően is gondosan kutatja unitárius múltunk fehér foltjait.

E témakörbe tartozik a kolozsvári Keresztény Magvető 1988. évi 4. számában megjelent fenti című jelentős tanulmánya is. A közvélemény és a múltbeli egyháztörténelmi munkák felületes adatai alapján a magyar és a külföldi unitárius egyháztörténelmi munkák Dávid Ferenc halála időpontját a hagyomány alapján 1579. nov. 25-ében állapították meg.

Erdő János írása sorra vette az irodalom és kultúrtörténeti tanulmányok adatait és megállapítja, hogy még mi unitáriusok sem figyeltünk fel kellőképpen arra az adatra, melyet számunkra a kortárs XVI. századi Bogáti Fazakas Miklós állapított meg.

Bogáti, aki mint lelkész és költő érdemes emléket hagyott maga után, tulajdonosa volt az 1551-ben Wittenbergben kiadott Paul Eber-féle

"Calendarium Historicum" egyik példányának, melyben naplószerűen jegyezte fel az erdélyi reformáció jeles eseményeit. 1579. november 7-re az alábbiakat jegyezte fel: "Franciscus Davidis theologus incomparabilis moritur in carcere Devensi (Déva), ob adorationem Jesu Christi hominis dogma novum; sepultus iuxta Martini aediculam, sub signo Lysmachi Leone, Deo sic procurante." Dávid Ferencről e naptárban további feljegyzés nincsen — írja dr. Erdő. — Bogáti Fazakas Miklós naptára évszázadokon át lappangott s csak később, a 20. században került elő és jutott a tudományos köztudatba. Kelemen Lajos találta meg 1901-ben az Erdélyi Múzeumi Egylet könyvtárában, és hívta fel Pokoly József református egyháztörténész figyelmét erre az értékes nyomtatványra. Pokoly József sajtó alá rendezte és elsőként közölte Bogáti Fazakas Miklós naptár feljegyzéseit 1902-ben "Bogathi magáról és Dávid Ferencről" címen a Keresztény Magvetőben.

Az unitárius közvélemény és tudományosság nem vett tudomást erről a jelentős közlésről. Erdő meg-

állapította, hogy Bogáti a hírről Dávid Ferenc családjától értesült, akikkel azt Dávid Ferenc egykori gondozója közölte. Neve Királyfalvi János, az egykori krónikás Gyulafi Zestár feljegyzéséből tudjuk — írja a szerző —, hogy "egy inasnál többnek szabad nem volth Dávid Ferenchez járni a pedig Királyfalvi János Volth". Királyfalvi egykoron Dávid Ferenc támogatásával jutott az óvári főiskolába, később jelentős politikai tisztségeket is betöltött, s élete végéig kapcsolatban állt Trauzner Lukáccsal, Dávid Ferenc vejével.

Ismét idézzük dr. Erdő János 53 jegyzeten alapuló summázását az alábbiakban: — "Királyfalvi János Dávid Ferenc halála után Kolozsvárra jött, hogy a családdal kötelességszerűen tudassa a halál idejét és körülményeit. Bogáti Fazakas Miklós eszerint közvetlenül tőle vagy Dávid Ferenc családjától szerezhetette értesülését az egyházalapító haláláról és sírjáról. Mindezek alapján, a fennmaradt adatok közül Bogáti Fazakas Miklósnak naptárbejegyzése, addig is, amíg hitelesebb adat nem kerül elő, számunkra kútfő értékű. Eppen ezért a lelkész-költő adata alapján Dávid Ferenc halálának idejét 1579. november 7-re tesszük."

Úgy vélem, hogy ezután mi is, a budapesti Dávid Ferenc utcában elhelyezett emléktáblát már az idén a halál napjához legközelebbi vasárnapon, azaz 1990. november 11-én kell megkoszorúznunk, ahogyan azt eddig is tettük esztendőnk óta.

Közli: dr. Ferencz József

ISTENNEK

kegyelmességét és bölcsességét az Krisztus által kívánunk minden híveknek.

Az Istennek templomában legelőször együgyűképpen és röviden akartuk megmutatni, miképpen a pokolbeli ördög az Antikrisztus által meghomályosította az Istennek igaz tudományát, és lassan-lassan miképpen vőtt erőt és épített. Másodszor, miképpen rontatott meg és rontatik naponként az ő szája lelkének általa. Harmadszor: meg akartuk mutatni, melyik legyen az igaz Atya Istenről és ennek az Ő fiáról, a Jézus Krisztusról és a megszentelő lélekről való igaz tudomány, mely a prófétáknak írásokban kiadattatott, hogy megismerjék az Istennek ígéinek tisztaságát, az Antikrisztusnak bélyegét, atyámfia keresztyén, levetessed, és az te Krisztusodat és annak az ő ígét követhessed és bőcsülhessed. Negyedszer: az tanítóknak ilyen visszavonásokban lehetetlen, hogy sokoknak szívök meg ne szomoríthassék, ezért meg akartuk mutatni, mihöz tartsa az keresztény ember önnét magát, és miképpen az idvességnek aztán bátran járhasson, és az Istennek igazsága felül ítéletet tehessen.

Értjük, hogy sokan szidalmaznak, és mi felőlünk különbet magyaráznak, de az Őr Isten legyen ítélő

bíró mi köztünk és a mi vádolóink között. Reménylünk pedig, hogy a hitek megértvén az mi vallásunknak igazságát, jobb ítéletet tesznek mi felőlünk.

Mi bizonyára hálákat adunk az Istennek, ki minket naponként az emberi tévedésektől megszabadít, és az ő fiának, az Krisztusnak országába béviszen, és a mi kegyelmes fejedelmünknek szárnya alatt az pokolbeli ördögnek és minden kegyetleneknek dühössége ellen megóztat. Könyörgünk azért az Atya Istennek az Jézus Krisztus által, hogy ezt az ő kegyelmességét mibennünk naponként megőregbítse, és az mi fejedelmünket mind testben s mind lélekben megáldja és megerősítse, hogy az ő dicsőséges királyának, az Jézus Krisztusnak országa az ő birodalmában épüljön, és az választottaknak lehessen igaz örömek.

Az mi lelkesmeretünknek az ő bizonyosága vigasztal minket, hogy az mi ellenségeink önmagokban megszégyenülnek, holott nem Istennek ígéivel, hanem szidalommal vetélkednek velünk, és oly dolgokat hintgetnek felőlünk, kiket még ál-munkban sem láttunk, nemhogy tanítottunk volna, tudniillik, hogy az asszonyállatoknak lelke nem volna, másodszor, hogy az Isten legyen a bűnnek oka, harmadszor, hogy szabad legyen egy embernek több feleségénél lenni egynél. Efféle hamis vádolásokkal mutatják meg, kinek legyenek fiai és miképpen tartsák az Istennek parancsolatját, holott azt mondja, hamis tanú ne légy. Az Atya Isten a Krisztus által erősítsen meg lélekben és igazságban, és az ő kegyelmességének szeméit fordítsa reánk. Ámen.

Dávid Ferenc,

a megfeszült Jézus Krisztusnak
szolgája,
az ő több hív szolgatársaival
egyetemben, Erdélyben.

(Dávid Ferenc:

Rövid magyarázat: Elöljáró beszéd)

TÖKÉS LÁSZLÓ

temesvári református lelkész, a századvég kiemelkedő, példamutató egyénisége itt járt hazánkban február elején, várandós feleségével együtt. Híveinknek több alkalma lehetett prédikációinak meghallgatására, akár a Sportcsarnokban, akár a Kálvin téri ref. templomban. Tiszteletére Tóth Károly református püspök fogadást adott a Ráday Kollégium dísztermében, erre hivatalos volt Huszti János püspök feleségével, Orbókné Szent-Iványi Ilona férjével, valamint Gálffy Gábor budapesti gondnok feleségével, akiknek nagy megtiszteltetést jelentett, hogy kezet rázhattak e nagy formátumú férfiúval.

Ökumenikus szeretetszolgálat Erdélyben

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának küldöttsége 1990. jan. 8–10. között 10 ezer Bibliával és egyéb könyvadományokkal Erdélyben járt.

A küldöttség résztvevői: Lehel László főtítkárr, Tarr Kálmán, a Magyar Bibliatanács titkára, Tenke Sándor református teológiai professzor, Molnár Béla, római katolikus plébános, Imrényi Tibor, magyar ortodox esperes, és jómagam, Gálffy Gábor, unitárius egyházi tanácsos voltam. Első nap délelőtt Nagyváradon, a református püspökségen tett látogatás alkalmával mintegy 5 ezer Bibliát és más egyházi anyagot adományoztunk. A helyi egyházi képviselők részéről felmerült az az igény, hogy még több Bibliára, énekeskönyvre, valamint irodatechnikai felszerelésekre lenne szükségük. Ez a kérés egyébként még Kolozsvárott és Szebenben is elhangzott.

Nagyváradon járva felkerestük még az ortodox püspökséget is.

A következő állomás Kolozsvár volt, ahol a fennmaradt 5 ezer Bibliát azzal hagytuk ott, hogy az adományból a református és az unitárius egyház egyaránt részesüljön. A Biblia szállítmányról dr. Kovács Lajost, a Romániai Unitárius Egyház püspökét és dr. Erdő János főjegyzőt én értesítettem.

Este egy jó hangulatban lezajlott vacsorát adott a küldöttségünk, amelyen a Kolozsváron székelő egyházak püspökei, illetve vezetői, és a magyarországi egyházak képviselői kívül, több ismert személyiség is részt vett, többek között Csekéné Gyimesi Éva egyetemi docens, Kányádi Sándor ny. főszerkesztő-költő és dr. Tökés István ny. ref. esperes.

Január 9-én a Kolozsváron működő Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Akadémián tett rövid látogatás után utunkat Marosvásárhely irányában folytattuk. Marosvásárhelyre érkezve küldöttségünket a református esperesi hivatalban dr. Csiha Kálmán esperes és felesége, valamint a presbitérium önzetlen szolgálattelvő asszonyai-férfiai fogadták. A kiadás ebédet követően a ref. esperesi hivatalba összehívott rögtönzött ökumenikus megbeszélésen a marosvásárhelyi unitárius esperesi hivatalt Kolcsár Sándor esperes úr képviselte, akivel részletesen ismertettem az előző napon Nagyváradon és Kolozsváron lezajlott megbeszélések tartalmát.

Még aznap délután tovább utaztunk Nagyszebenbe, ahová este 7 órakor érkezünk. Az ágostai hitvallású evangélikus egyház központjában dr. Albert Klein püspök és dr. Hans-Gerhard Binder püspöki titkár fogadta a delegációnkat. Igen hasznos, tartalmas megbeszélés zajlott le a két küldöttség között.

A megbeszélést követően Nagyszebenben egyik igen régi, az 1500-as évek közepén épült "Római Császár" szállodába mentünk. Utána az evangélikus egyház vezetősége ven-

dégül látta a küldöttségünket. Kötetlen, meleg, baráti hangulatban töltött este után tértünk nyugovóra. A szálloda portáján közölték, hogy azokat a külföldieket, akik szeretet-adományokat hoztak a romániai forradalom hősei, illetve az áldozatok hozzátartozói részére, a szállodákban térítésmentesen látják vendégül, és ebbe a "szolgáltatásba" a másnapi reggeli is beleértendő.

Január 10-én, szerdán délelőtt dr. Hans-Gerhard Binder püspöki titkár a nagyszebeni ortodox teológiára kísért át bennünket, ahol Constantin Voicu rektor fogadott, és adott részletes tájékoztatást.

Utunk következő, egyben befejező állomása Gyulafehérvár volt, ahol dr. Jakab Antal római katolikus püspök úr fogadott. A nagyon alapos, sok részletre kiterjedő tájékoztatás után ebéden látta vendégül a delegációnkat, majd Bálint Lajos püspöki titkár és Csíki Dénes templomigazgató a gyulafehérvári székesegyházzal ismertetett meg bennünket. Ennek során nekem, az erdélyi születésű székely unitáriusnak, két, örökre emlékezetes és felemelő érzésben volt részem: fejet hajthattam a székesegyház főhajójában Izabella királynő és János Zsigmond fejedelem földi maradványait őrző szarkofág előtt, majd néhány perccel később a templom kriptájában tisztelettel adózhattam Márton Áron, Erdély mártír sorsú római katolikus püspöke emlékének.

Hasznosnak több szempontból is minősíthető az utunk: segélyadományokat vittünk az arra nagyon is rászorult, mondhatnám "ráéhezett" erdélyi magyar, román és szász embertestvéreinknek; kiérezhették a meglátogatottak, hogy ha nehéz órák köszöntöttek is rájuk az elmúlt napokban, lélekben mindig velük voltunk, mellettük álltunk, és anyagi erőforrásainktól függően, szerény adományokkal segítettük őket a nehézségek áthidalásában; végül, de nem utolsósorban mintegy "kívánságlistát" állíthattunk össze, amit a jövőbeli munkánknál fogunk figyelembe venni.

Köszönet illeti a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsát, személy szerint Lehel László főtítkárrat, hogy meghívták egyházunk képviselőjét a Romániába indított ökumenikus küldöttség tagjai sorába, mert így mi, magyarországi unitáriusok is tanúbizonyságot adhattuk az erdélyiekkel való együvé tartozásunknak.

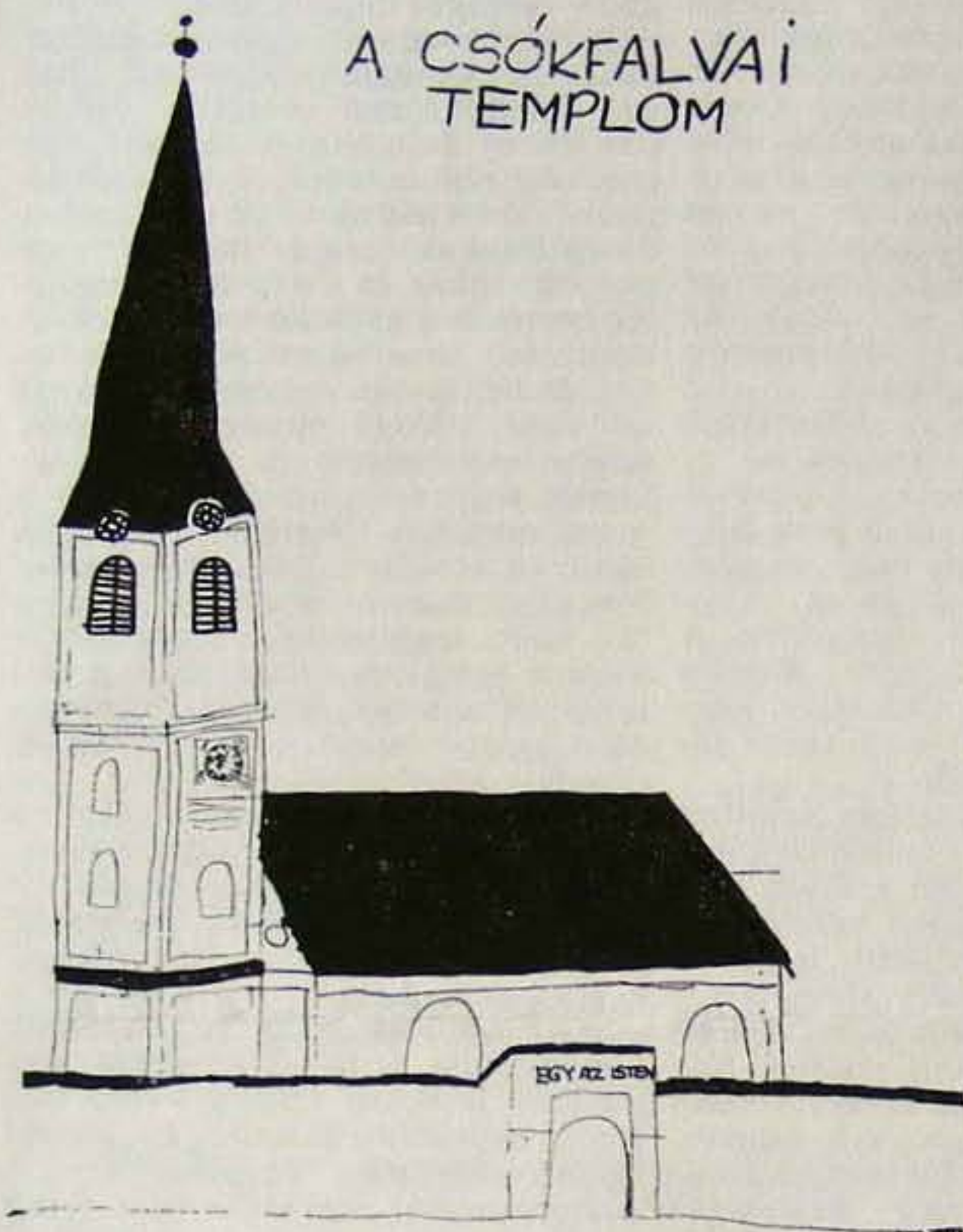
Gálffy Gábor

E cikk megírása után vettük a szomorú hírt, hogy február első napjaiban Nagyszebenben elhunyt dr. Albert Klein, az erdélyi ágostai hitvallású evangélikus egyház köztisztviselő püspöke. Temetése február 13-án, kedden, helyi idő szerint 10 órakor volt, amelyen a Romániai Unitárius Egyházat dr. Kovács Lajos püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsát — köztük minket, magyarországi unitáriusokat is — Lehel László főtítkárral képviselte. Emlékét kegyelettel őrizzük.

*Istentől áldott, boldog Húsvétot kívánunk
híveinknek és lapunk olvasóinak!*

Gyermekrovat

A CSÓKFALVAI
TEMPLOM

A mellékelt gyermekrajz a csókfalvi unitárius templomot ábrázolja. A képet Kiss Mihály, hódmezővásárhelyi unitárius lelkész legidősebb fia, Ákos rajzolta. A lelkész család három évvel ezelőtt települt át Erdélyből Magyarországra. A fiúk ma is szívesen emlékeznek vissza édesapjuk korábbi szolgálati helyére, Csókfalvára.

IRF küldöttek látogatása

Ez év elején az Unitárius Nemzetközi Ifjúsági Szövetség (IRF) végrehajtó bizottsága Budapesten tartotta ülését. Egy délutáni beszélgetés keretében találkoztak a budapesti unitárius fiatalokkal, majd Huszti János püspök látta vendégül a külföldi és hazai ifjúságot. A kép a Nagy Ignác utcai tanácsteremben készült a találkozóról.

Az IRF az idén nyáron Tatán tartja, szokásos évi konferenciáját, melyre öt erdélyi és két csehországi fiataalt is várnak.

Újjáalakult a Dávid Ferenc Egylet

1990. február 3-án a Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben újjáalakult a Dávid Ferenc Egylet. Újjaszületésről kell beszélni, mert egy nagymúltú egyesület támadt fel poraiból, és ha szabad párhuzamot vonni, majdnem azonos feltételek között, mint amilyenek megszületésekor voltak.

Az unitárius egyház, diadalmas indulása után, válságos helyzetbe került alapítójának elítélésével. Három százados elnyomás nehéz küzdelmeit kellett végigharcolnia és ennek a küzdelemnek a pusztta megmaradás lehetett egyetlen győzelme. Csak a 19. század felvilágosult és szabadságot hozó szelleme kezdte megtörni a korlátolt ortodoxia unitárius-gyűlöletét és tette lehetővé Dávid Ferenc eszméinek szabadabb hirdetését. Olvasóköri alakulnak középiskoláinkban, 1840 körül felbukkannak az első hírek újság-

jainkban, amelyek arról tanúskodnak, hogy a szellemi igény a falusi gyülekezetekben is feltámadt és nem egy jeles gyülekezetünk büszkélkedhetett olvasó és társas művelődési egyesülettel. Ezek voltak az előfutárok.

1868-ban Tordán, 1879-ben pedig Székelykeresztúron tartott ünnepi emlékzsínatokon egészen komoly formában felmerült olyan egyesület létrehívása, amelyik legmagasabb szellemi szinten őrzi, műveli és terjeszti Dávid Ferenc eszméit, a lelkiismereti szabadság gondolatát, az egyén megbecsülését a vallásos életben és a haladás gondolatát. 1884-ben a kolozsvári zsinaton tartott értekezleten el is határozzák a Dávid Ferenc Egylet megalakítását. A nagyszerű munkában a korszak valamennyi jeles unitárius szellemisége részt vett, de támogatta sok egyházon kívüli szimpatizáló is. Irányi-

tói között ilyen nevek sorolhatók fel, mint Brassai Sámuel, Ferencz József, Boros György, Derzsi Károly, Józán Miklós; szellemi elitjéhez sorolhatók: Perczelné Kozma Flóra, Ady Endréné Boncza Berta, Bartók Béla, Balázs Ferenc, Böződi György, Szabédi László, Borbély István, Gálffy Lőrinc, Kanyaró Ferenc, Kelen Lajos, László Gyula; rokon-szenvező nem unitáriusok pedig: Masznyik Endre, Stomp László, Vámbéry Ármán, Kecskeméti Lipót, Hatala Péter, Pecz Samu, Schulek Géza, Zoványi Jenő.

Párhuzamosságot említettem. A szép íveléssel induló Dávid Ferenc Egylet-i pálya 1945-ben megtört. Bár előzőleg számtalan mellékágot is bocsátott ki magából (Unitárius Nőszövetség, Brassai Sámuel Ifjúsági Egyesület, Leányegylet, Bölöni Farkas, Sándor iparoskör), a tragikus háborúvesztés úgy hazánkban, mint

Erdélyben nehéz helyzetet teremtett az egyházi egyesületek számára. 1950-ig feloszlatták őket, vagy rákényszerítették, hogy feloszoljanak. Az elmúlt 45 esztendőben nem az volt a legborzasztóbb, hogy megszüntették az egyházak társadalmi mozgalmait, hanem az, hogy részben adminisztratív eszközökkel, de méginkább egzisztenciális terrorral lehetetlenné tették az egyházi társadalmi élet létezését. Ma újra kell kezdeni az életet, mint 1884-ben.

Erre tesz kísérletet a megújított Dávid Ferenc Egylet. Hadd idézzek alapszabályából: 4. §. A Dávid Ferenc Egylet célja:

Az unitárius keresztény hit és a lelkiismereti szabadság, valamint az előbbi kettőből adódó erkölcsi magatartás gyakorlása és továbbfejlesztése. — Tudományos és társadalmi kérdések megvitatása unitárius hitünk szemszögéből; foglalkozás az irodalommal, művészettel és zenével. — Ifjúsági tagozat megszervezése, ifjúságunk bekapcsolása egyházunk életébe és minden lehetséges eszközzel való támogatása. — A testvéri érzés és szeretet ápolása az unitáriusok, valamint a különböző felekezetekhez, vagy világnézethez és nemzetiséghez tartozó emberek között.

Az alakuló gyűlésen 61-en léptek be a Dávid Ferenc Egyletbe, amelynek jelenleg 60 budapesti és 15 vidéki tagja van. A tisztikar a választás alapján így alakult: Elnök: Török Tamás író; alelnök: Gálffy Gábor mérnök; főtitkár: Szász János lelkész; titkárok: dr. Kádár Ildikó tudományos kutató és Muszka Ibolya tanárnő; pénztáros: Kelemen Miklós lelkész; ellenőrök: dr. Szent-Iványi Csaba, Latin György, Schmidt Jánosné.

Ugyancsak az alakuló gyűlésen ismertette a főtitkár az 1990-es évi munkaprogramot, amelynek során négy nagyobb előadást tervez az Egylet. Március végén kolozsvári meghívott előadóval a régi Dávid Ferenc Egyletre emlékezünk. A második negyedévi alkalmat Orbán Balázs emlékének szenteljük. A harmadik negyedévben a budapesti templom építésének és felavatásának századik évfordulójáról emlékezünk meg, míg az utolsó negyedévi előadást Dávid Ferenc emlékének szenteljük. Orbákné Szent-Iványi Ilona lelkész nő szervezésében megindul az ifjúsági tagozat munkálkodása is, vitadélutánokkal és megbeszélésekkel.

Szász János

MINDSZENTY JÓZSEF

hercegprímás rehabilitálása már megtörtént az elmúlt esztendőben, mégis csak 1990. febr. 8-án került sor erkölcsi rehabilitálására, amikor is Esztergomban, egykori hercegprímási székhelyén, igazságtalan elítélésének 41. évfordulóján Paskai bíboros leleplezte szobrát, valamint megnyitotta a Mindszenty-emlékkiállítás.

Történelmi időköt élünk. Európa keleti részén késleltetett, csendes, de visszafordíthatatlan forradalom zajlik. A mögöttünk levő emberellenes hatalom felszámolása még folyamatban van. Mindannyian saját bőrünkön érezhettük, hogy a bolsevik diktatúra alatt a lélek és a szellem megrontása történt. A legnagyobb károk az életben estek. Sajnos a rosszul értelmezett politikázás a nép feje fölött történt, s mostanra az emberek többsége megcsömörlött, közönyössé vált. Az átmeneti időszakban csak anarchiát lát, nem érti a társadalmi átalakulás lényegét, a nagyszerű történelmi lehetőséget. Ezért most a fő feladat, hogy visszaadjuk az emberek önbizalmát, kezdeményező-készségét. Nem látják világosan, hogy mindenkinek a maga lakóhelyén kell kiépíteni a helyi önkormányzatot, az új társadalmi rend, a magyar demokrácia alapját. Éppen ezért elkötelezett, küldetéses emberekre van ma szükség, hogy az élet rendje álljon vissza. Ebben a forradalmi, történelemalakító időben apolitikusságra szólítani egyenesen vétek. Most legalább világossá válik, hogy kik a haladás, a kibontakozás kerékkötői.

A köz ügyéért tehát mindannyiunknak tenni kell!

Ebben az értékvesztő bizonytalan világban egyetlen szavahihető mentvár az egyház, Isten háza maradt. Az elmúlt évtizedekben az is nyilvánvalóvá vált, hogy tökéletes világot nem lehet építeni Isten kizárásával.

Láthatjuk, hogy megnövekedett az egyházak szerepe Kelet-Európában. A kelet-európai földindulás lelke a vallás, a küldetéses ember. Ezért a papok és lelkészek szent küldetése, hogy állást foglaljanak a diktatúra lebontása és a szabadságépítés mellett. A küldetéses embereknek most az élre kell állniuk. A bibliai próféták egyúttal politikusok is voltak. Jézus is a világért, az emberségért való felelősségre buzdít bennünket Isten ígéje által. Erőszakot követtek el rajtunk magyarokon. Sajnos, áldozatul esett ebben a pusztító diktatúrában, az évszázadok alatt kristályosodó féltett kincsünk, az erdélyi szellem is: a tolerancia gyakorlata és a kompromisszumkészség, ami az unitarizmusban fogant. Az a hitbeli meggyőzés éltette, hogy az Isten az ember munkatársa, s benne és általa szakadatlan erővel to-

Hit és politika

vább teremthet. Ennek nagyszerűségéről és éltető voltáról győződöttünk meg Tökés László kisvárdai látogatása alkalmával is, ahol az igazi tolerancia szellemét érezhette minden felekezeti atyafi. Nem véletlen, hogy a presbiteriális elvet évszázadok óta gyakorló protestáns felekezetből pattant ki ez a szikra, lépett elő ez a küldetéses ember. Az egyszerű és tiszta jézusi lélek sugárzik minden tettéből. Mi pedig eléggé kiéheztünk a tiszta, emberi érzésekre, az igaz szóra. Csakis az isteni szeretetből fakadó tolerancia lehet a nemzeti és lelkiismereti ügy igazi mércéje.

A napjainkban zajló politikai és egyházi események tükrében meggyőződtem arról, hogy a magyarságot szerte a világban belülről kell megerősítenie a küldetéses embereknek. Ez mindenképp összefügg a tiszta hittel, amely a legtermészetesebb kapcsolatot építi ki Isten és ember között, a hittel az emberi szellem szabadságában, hiszen Isten a szabadság terhére adta. Ezért hiszek és bízom mindazon küldetéses emberekben, akik Isten munkatársai és számukra szószék a teremtett világ.

Felhős Szabolcs

Nemzetközi Unitárius évfordulók

John Clifford angol unitárius lelkész az Inquirer hasábjain az egész évre terjedően neves unitáriusok születésének, halálának évét, havát és napját jegyezte fel. Ezekből közlünk néhányat a május és június hónapra vonatkozó adatokból:

MÁJUS

3-án SOCINUS Laelius és Faustus, mindketten az unitarizmus olasz előfutárai, utóbbi a lengyelek szervezője, elhaltak 1562-ben és 1604-ben.

10-én PARKER Theodor, az amerikai unitarizmus XIX. századi vezéralakja meghalt 1860-ban.

25-én EMERSON Ralph Waldo amerikai unitárius költő, filozófus és író 1803-ban született. Művei közül több jelent meg magyar nyelven is.

JÚNIUS

2-án CARPENTER Joseph Estlin, az oxfordi Manchester College dékánja, az összehasonlító vallástörténet előfutára 1927-ben halt meg.

8-án PAINE Thomas szociális reformátor és DICKENS Charles ismert unitárius regényíró haltak meg angol földön 1809-ben, illetve 1870-ben.

19-én WIEMAN Henry Nelson, az ismert új iskola, a process teológia előfutára halt meg 1975-ben.

F. J.

Járdánházi Sámuel emlékezete

(?—1790)

A szentháromság-tagadó nézetei miatt meghurcolt harkányi református lelkész születési helyét és idejét nem ismerjük. Kismemesi családja Borsodból került Baranyába. Zoványi Jenő információi szerint középiskolai tanulmányait Hódmezővásárhelyen végezte, és 1741. ápr. 25-én iratkozott be a debreceni Református Kollégiumba. 1754-ben lett harkányi rektor, majd 1758-ban Piskóra ment lelkésznek, hogy onnan visszatérve 1761—1768 között a harkányiak kedvelt lelkésze legyen. A több nyelven beszélő, egyházi és világi tudományokban egyaránt járatos lelkész könyvei között érezte igazán jól magát, de az őt körülvevő világ nem kedvezett a tudós elmélyedésnek. (Harkány református elöljárói 1761-ben Baranya vármegye börtönébe kerültek, hogy megtanulják tisztelni az ellenük (is) alkalmazott ellenreformációs rendelkezéseket, 1766-ban pedig a Járó-testvérek hatására belesodrótak a siklósi véres eseményekbe. Járdánházi sem 1761-ben, sem 1766-ban nem került összeütközésbe a világi törvénnyel, pedig a nyomozó hatóságok minden bizonnyal keresték a baranyai mozgalom szellemi irányítóját. Őt következetes antitrinitárius nézetei sodorták sorozatos konfliktusokba.)

Zoványi Jenőtől tudjuk, hogy felettesei már 1763-ban felelősségre vonták a bűnről, a hitről és a Szentlélekről vallott nézetei miatt, de ennek az ügynek a részleteit nem ismerjük. Őt év múlva, 1768-ban viszont "...mint újító és veszedelmes eretnek... elfogattatván, a megyei börtönbe záratott, s munkája a harkányi templom előtt megégettetett."

A harkányi máglyán elhamvadt iratokról és könyvekről nem maradt feljegyzés. Szerintünk fő műve lehetett az a kézirat, amelyről maga vallja 1774-ben, szentháromság-tagadó nézetei visszavonásakor: "...a' Szent Háromság Oeonomiájáról általam feljegyzett és módossan elrendelt Táblám... kárhuzatos tévelygés."

A harkányi eretnek 70 hónapot töltött Baranya vármegye börtönében. Büntetését 6 év után Mária Terézia engedte el azzal a feltétellel, hogy nézeteit visszavonja. A híres "retractatio" (visszavonás, azaz nyilvános önkritika) forrásait a Felsőbaranyai Egyházmegye jegyzőkönyve őrizte meg számunkra. Ebből tudjuk, hogy a királyi parancsra elrendelt visszavonás helye a harkányi református oratórium, időpontja 1774. június 24-e volt.

Az ünnepélyes aktus azzal vette kezdetét, hogy "...egyik Canonicus elbeszéllette Járdánházi dolgát, sőt tudományát", majd szólásra kérte a börtön által meggyötört lelkészt.

A forгатókönyv szerint Járdánházi előbb 31 pontban foglalt antitrinitárius nézeteit sorolta fel. Ennek során

szólt a Szentlélek funkciójáról, az "ember Krisztus" lényegéről, szerepéről, s nem hallgatta el azt sem, hogy hitének alapja a Jelenések Könyvében megtalált "Apostoli Igazság".

Ezután a könyveiben rögzített, szószerű, vagy más módon hirdetett "tévelygéseit" kárhuzatra méltónak nyilvánította, majd eskü alatt fogadta az "Egyházi- és Világi Uraknak, s a' környül álló Községnek jelenlétekben", hogy azokhoz vissza nem tér, és három pontban tett hitet a szentháromság-tan elfogadott dogmái mellett.

Rettenetes lehetett Járdánházi csalódása, amikor Dallos István egyházkerületi főjegyző leveléből megtudta, hogy bűnbánata alapján csak a református egyházba vették vissza, de zsinati határozatig a "Prédikálásra való szabadság (neki) meg nem engedtetik."

Járdánházi Somogyban

A meghurcolt lelkész zsinati rehabilitálásának hivatalos iratai eddig nem kerültek elő, de azt több forrásból is tudjuk, hogy 1776-ban már a Somogy megyei Gyöngyösmellék lelkész-tanítója.

A közgyűlés 1778. március 16-án kelt jegyzőkönyvében, 22. szám alatt Baranyából származó rövid információt találunk, amely szerint Járdánházi ismét összeállította volna eskü alatt megtagadott nézetei rendszerét. A baranyai vezetők jó szomszéd módjára (vicináliter) figyelmeztetik általa somogyi barátaikat a gyanús lelkész rendszeres ellenőrzésére, mert az visszacsúszva eretnekségbe, gyöngyösmelléki híveit is "megfertőztetheti".

Ilyen előzmények után született meg 1778. június 22-én az a közgyűlési javaslat, hogy Járdánházi önként mondjon le lelkészi tisztéről, és csak a rektorságot tartsa meg a következő püspöklátogatásig. Ezt az igényüket kívánták konkretizálni az önkéntes lemondás előre elkészített latin nyelvű szövegével.

A döntés esetleges ódiúmat vállalni nem akaró megyei vezetők ellen Járdánházi a királyi hatalomnál keres védelmet.

A helytartótanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy az eretnek lelkész keressen magának más foglalkozást.

Járdánházi ezután Gyöngyösmellék elhagyására kényszerült, majd 1781 után Gigen tűnt fel, és innen küldött három eredménytelen kérvényt II. Józsefnek, hogy lelkészi szolgálatát folytathassa. Dallos István főjegyző fentebb már idézett 1774. július 10-i levelének aljára idegen kézzel vetett, latin nyelvű írás szerint itt érte a halál is 1790 októberében a sokat szenvedett prédikátort, aki a felvilágosodás korában nem tudta elfogadni a kereszténység misztikus tanait, s visszatért a szentháromság-tan-tagadás ősi forrásaihoz.

Kiss Z. Géza
kandidátus

SZINTE GÁBOR FESTŐMŰVÉSZ

Hírt adtunk már korábban arról, hogy Szinte Gábor festőművész megfestette egyházunk számára DÁVID FERENC nagy alakú portréját, s azt 1988. okt. 26-án bemutatta a Nagy Ignác utcai lelkészi hivatalban Huszti János püspök és munkatársai jelenlétében. Évekig tartó viaskodás, érlelés-érlelődés eredményeként született meg lelkében, majd vásznon is ez a portré. Sikereinek teljében levő markáns alak és ábrázat, derűs és meditatív tekintet néz reánk a képről, művészi kéz alkotásaként. A festmény azóta az alkotóművész által javasolt képkeretbe került.

Nemrég meghívót hozott a posta, mely az esztergomi Keresztény Mú-

zeum kiállítására invitálta egyházunk vezető tisztségviselőit 1989. máj. 14-én du. 4 órára, pünkösdi első napjára, Szinte Gábor festőművész kiállítására. Megtiszteltetésnek éreztük ezt a meghívást, s azon részt is vettek Huszti János püspök, Bencze Márton püspökhelyettes és Szász János teológiai igazgató.

Megnyitót mondott dr. Kacziba József püspök, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ igazgatója. Szakavatott, széles körű tudás birtokában szólt dr. Kacziba püspök arról, hogy Szinte Gábor festőművész helye a mai magyar festészetben súlyt és magas színvonalat képvisel, s ez tette lehetővé, hogy az esztergomi Keresztény Múzeum helyet adjon ennek a kiállításnak. Különben

is nemcsak a műértő műpártolók, hanem a nagyközönség körében is közzismertek Szinte Gábor erdélyi képei, portréi és nagyméretű murális művei — értelmi-érzelmi elemek összhatásaként.

S még néhány adat a festőművész életéből: Budapesten született, 1928-ban ősei sepsikőröspatakiak, innen unitárius volta. A Képzőművészeti Főiskola tanszékvezető egyetemi tanára. Ezt megelőzte a hazai és firenzei Akadémián végzett tanulmányi esztendők sora. Kiállításai: Firenze, Róma, Nápoly, Budapest—Műcsarnok és Vigadó Galéria s még sok más helyen. Erdemes megnézni a hazai Atrium-Hyatt szállóban fantarziás alkotását.

Bencze Márton

Balázs Ferenc gondolataiból

"Hiszem, hogy a világ nem a véletlenségek láncolata. Hiszem, hogy minden valamiért van... Hiszem, hogy a világcél megvalósítása sok apró szándék, embernyi akarat kiteljesedésén keresztül munkálkodik, hogy minden nemzetségnek, minden egyénnek a végtelen lánc egy szemének a kikovácsolása jutott osztályrészül. Hiszek ebben a feladatban, az én külön kis céloban. Legelőször is az egyéniséget, a világot tükröző harmatcseppet akarom tisztává és teljessé tenni. Nem fojtom el az én sokrétegű személyiségem egyik megnyilatkozását sem... de igyekezem minden kívánságomat, vágyamat, ösztönömet, rángásomat összhangba hozni az én eddigelé kifejlődött legmagasabb, legértékesebb tulajdonságommal. Ezenkívül arra törekszem, hogy másokkal, testvéreimmel a közös társaságban kiépítsem a szeretet kapcsolatát. A békességet mindvégig megőrizni kívánom s azokkal, akikhez ölelős, forró szeretet köt, közös érdekeink közös szolgálatára szövetkezem. Hiszem, hogy ha az én kicsi célokat az én rövid életemben megvalósítom, valamit tettem, aminek magában is értéke van, s aminek értelmét a halál sem tudja elvenni.

Hiszek az ember méltóságában s ha magát a világcéllal azonosítja: az akarata szabadságában. Hiszem, hogy az én igazi énem akarata az az akarat, amelyik

a világcélban jut kifejezésre, s hogy ha a világcélt követem, a saját akaratomat követem. És hiszem az Istent... Ne kérdezzétek, hogy mit jelent nekem ez a szó. Nekem olyan az, mint a jaj a szenvedőnek, az óh a meglepettnek, a kacagás az örvendezőnek: mindent kifejt, mert semmit sem mond. Én nem szállok vitába, nem állítok, nem bizonyítok, következetes nem vagyok, okokat nem hozok föl, én csak sóhajtok, sírok, ujjongok, lelkesedem: Isten.

A vallás megadja az én életem célját, a tudomány hozzásegít az eléréséhez, a művészet alkalmat ad, hogy benne gyönyörrel elmerüljek. Az én imígyen teljessé váló életemben várom Istent, hogy kinyilatkoztassa magát."

A "Bejárom a kerek világot"-ból.

"Nem adok igazat azoknak, akik szerint az emberiség csak egész egyetemességében lehet segíteni... Ha mellettem minden faluban azok, akik most nagy politikát akarnak űzni, letelepednének a kicsi feladatokhoz, s azokat elvégeznék becsületesen: többre haladnánk. Ez volna az igazi egyetemesség; a jól megmunkált kis földek összessége a világ."

"A rög alatt"-ból.

A mellékelt képen a világ összes unitárius püspöke szerepel, ugyanis a fejlett nyugati országokban a protestáns egyházak vezetőit egyházelnöknek hívják.

A fénykép dr. Kovács Lajos, kolozsvári püspök 80. születése napján készült Budapesten.

Balról jobbra haladva: Huszti János püspök, dr. Kovács Lajos püspök, dr. Ferencz Józsefné Kaáli Nagy Magda főtisztelendő asszony, dr. Ferencz József ny. püspök látható.

Az összes magyarországi egyházak közül az unitáriusokat kötötték és kötik a legszorosabb testvéri kapcsolatok Erdély földjéhez, és az erdélyi testvéregyházhoz, márcsak a történelmi hagyományokból eredően is. Így az egyházvezetők kapcsolata is hosszú barátságra tekint vissza.

Iskoladrámák

Staud Géza irodalomtörténész több mint ötszáz oldalas művében, mely a MTA kiadásában jelent meg 1984-ben, gyűjtötte össze a magyarországi jezsuita színjátékokra vonatkozó adatokat. E munkát ismertette az Irodalomtörténeti Közlemények 1985. évi 3. kötetében Varga Imre irodalomtörténész, aki e korszaknak jeles ismerője. Több oldalas kritikai megjegyzéseiben újabb adatokat fűz a Staud-féle gyűjteményhez.

Rámutat arra, hogy a szerző a kolozsvári jezsuiták iskolája diákjainak tulajdonít előadásokat, melyeket a kolozsvári unitárius kollégium diákjai adtak elő. Az 1701. évi

előadásokra vonatkozóan teszi Varga Imre a következő megjegyzéseket: "...a következő tétel szerint megint ők játszottak. Az 1701 után ugyanis Comoedia Arianorum et Calvinorum (convictus Nobilis) olvasható. Ebből a forrásszöveg ismerete nélkül az következne, hogy a jezsuiták kolozsvári kollégiumában furcsa dolog történt. Kifigurázták az áriánusokat és kálvinistákat. A forrásszöveg azonban helyes útra igazít. Bár nehezen képzelhető, hogy 1701-ben az antitrinitárius és kálvinista tanárok együtt szereztek volna komédiát, ők adták elő, és sok tapsot, nagy dicsőretet kaptak... — majd így foly-

tatja Varga Imre: A századforduló táján a kolozsvári unitárius kollégiumban szinte minden esztendőben játszottak. 1700. december 30-án bizonyosan, talán 1701-ben nem, hanem valószínűleg 1702-ben. — A závaró tehát az, hogy itt egy unitárius játékot tulajdonít a nemesi convictus jezsuita növendékeinek. Erről Gál Kelemen is írt a Kollégium történetéről írt nagy művében (1935). Az 1700. dec. 30-i előadásra vonatkozó adatokat feltehetően Varga Imre is Gál említett munkája alapján igazította helyre.

F. J.

Beke György:
RÉGI ERDÉLYI SKOLÁK,
1989. 416. old.

Halomnyi belső gondunk mellett nem kevesebb külső problémával is viaskodunk. Az utóbbiak között a világ különböző országaiban szétszórott, szétszóródott 5–6 millió magyar testvérünk problémái gyötörnek. Közülük mintegy 2–2 és fél-millió Románia területén él, elsősorban Erdélyben. Hittük és hisszük, hogy a diktatúra várt és megvalósított megdöntése után könnyebb lesz a sok üldözésnek, jogfosztásnak kitett románok és a velük együttélő erdélyi magyarok, székelyek sorsa is. Azt is tudjuk, hogy évek szívos küzdelmeire van szükség ahhoz, hogy a kivívott demokrácia visszafordíthatatlanná váljék. Ebben a küzdelemben a nemzetiségi jogok, az anyanyelvi oktatás helyreállításában felbecsülhetetlen segítséget jelent Beke György most megjelent írása.

Ez a kötet a jogaitól megfosztott magyar nemzetiség siker- és kézikönyve lesz. Értékét külön megemeli az a tény, hogy a kézirat összeállítása, a könyv megjelenése a diktatúra éveiben történt. Úgy tűnik, hogy a Régi erdélyi skolák c. könyv az írástudók felelősségének egyik mintapéldánya.

A könyvben megemlített számos iskola közül 5 középiskolában magam is tanultam vagy tanítottam. A róluk szóló szövegek teljes mértékben meggyőztek arról, hogy a szerző szigorú tárgyilagossággal foglalkozik a bemutatott magyar, román és német iskolákkal. Attól tartok, hogy a romániai forradalom fiatal harcosai nagyon keveset tudnak ezekről az iskolákról, pedig csak az ő segítségükkel lehet jóvátenni azt a rengeteg jogfosztást, amely az utóbbi évtizedekben érte a nemzetiségi oktatást. Ezt a hiányosságot fel kell számolni.

Beke György író egyik kimagasló érdeme, hogy nem szépítgeti, de nem is hallgatja, nem túlozza el azt, amiről személyesen is meggyőződött. Tárgyilagosan bírálja mind a román, mind a magyar mulasztásokat, hibákat. Cáfolhatatlan adatokkal leplezi le a nemzetiségi oktatás bomlasztására, felszámolására tett ellenséges intézkedéseket.

Antonescu román tábornok, fasiszta diktátor idején például ...külön minisztériumot hívtak létre Bukarestben a nemzetiségek asszimilálására. Célját nevében sem titkolták: "Románosítási minisztérium"-nak nevezték. (355.)

A Moldovában élő csángókról kiderült, hogy jól ismerik Petőfit, de nem mernek beszélni róla, aminek fő oka az, hogy Antonescu uralma alatt — elbeszélők szerint — jármot akasztottak annak a gyermeknek a nyakába, aki magyarul beszélt. (Erről a Népi Egység c. lap

1947. évi szept. 12-i számában jelent meg cikk.)

A könyv kiváló szerzője egyebek között megjegyzi, hogy az utóbbi években "...kegy volt az is, hogy egyáltalán felhangozhatott, hogy Ady Endre hagyományos vendiák versét legalább román fordításban szavalhatták." (223.) És nem Bukarestben vagy valamelyik másik román városban történt, hanem Zilahon, a költő egykori iskolájában.

Mit tud például arról a mai romániai generáció, hogy Kolozsvárról, a Bolyai Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén az 1960-as évek végéig még negyvenes létszámmal indultak az évfolyamok, aztán sorra csökkent harmincra, huszonötre, húszra, tizenötre. 1988 nyarán hét hallgatót vettek fel az első évfolyamra. Ugyanabban az évben mindössze egy, egyetlen magyar szakos tanár került Erdélybe, a kalotaszegi Méra falu általános iskolájába... a többiek a Kárpátokon túli iskolák között választhattak. (384–385.)

A Romániában élő magyar nemzetiséget nemcsak méltányosságból, de létszámaránya alapján is ennél sokkal nagyobb részesedés illetné meg.

A könyv 321–322. oldalán látható a kolozsvári unitárius kollégium fényképe. (A könyv 29 fotója közül 16 református, 5 római katolikus, 4 unitárius iskoláról készült.) A kolozsvári unitárius iskoláról így emlékezik meg a szerző: "...ez az alma mater a legrégebb erdélyi magyar skolák közül való, több mint 430 éve alapították, 1982-ben a 425. évfordulóját illetően meg is ülték. A kolozsvári magyar iskolák közül itt maradtak fenn legtovább a hagyományok, a kicsengetési ceremóniák, lélekemelő és egységbeforrasztó ünnepek. Egészen a nyolcvanas évek közepéig, mikor ennek az iskolának is megszűnt — utolsóul — a magyar jellege. (320.)

Nem hiába nevezték hajdan Kolozsvárt "Szamosparti Athénnek", lévén az európai művelődés egyik ismert központja, különösen a XVI. század második felétől. ...Gyakran elnézem az iskola neoklasszikus, impozáns épületét: elkészültek, 1901-ben messze a vidék legszebb alma matere volt, ma is tekintélyt parancsol magának. A jeles román történész, Nicolae Iorga a húszas években Kolozsvárt jártában úgy vélekedett, hogy ez a palota egyetemnek is beillene." (166.)

Egyik fájdalmas nemzetiségi probléma, a tabuként kezelt csángók ügye, a Moldovában élő több mint egymillió csángó-magyar anyanyelvi oktatásának, művelődésének megszüntetése, nemzetiségi jogainak eltiprása.

A magyar és a román szakemberek előtt nem titok, hogy egyedül Bakau megyében mintegy 60 ezer csángó él. Az 1950-es évek körül, az ottani román hatóságok aktív támogatásával száz iskolában szervezték meg a csángók magyar nyelvű oktatását. Egyik nagyobb csángó településen — Leszpeden — rövid idő

alatt 200 magyar anyanyelvű gyerek oktatása kezdődött meg. Mintegy 150 tanító vett részt az oktatásban. Tanítóképző nyílt Bakauban — magyar tagozattal, hogy mielőbb helyi születésű tanítók oktathassák a csángók gyermekeit. (388.) Röviddel utána, emlegetni se lehetett a csángók ügyét. Bár 1972-ben akadt arra is példa. A Tribuna Scoli c. bukaresti román tanügyi lapban, Szabófalva nagyközség román tanárai arról panaszkodtak, hogy a csángó gyermekek gyatra román nyelvtudással érkeznek az iskolába. Otthon ugyanis — az illető tanárok szerint, eléggé el nem ítéhető módon — szüleikkel és egymással magyarul beszélnek. (389.)

Képzelve el az olvasó, hogy milyen érzés lehetett a csángók részére, hogy "előbb saját iskolájukból szorulnak ki, majd a szülőföldjük történetéből is." (389.)

A kiragadott példákkal azt kívántam érzékeltetni, hogy milyen óriási méretű volt az uralkodó réteg más-ság iránti érzéktelensége, hogy milyen fokon állott a jogtiprás, ami vitathatatlanul indokolja a megújulást, a jóvátételt, az emberi jogoknak megfelelő intézkedést.

Beke György idézett könyve, nemcsak tájékoztat, de utat is mutat a tennivalókra. Úgy érzem, hogy a Tankönyvkiadó a szép kiállítással, a gondos szerkesztéssel nagy szolgálatot tett az erdélyi magyarok anyanyelvi oktatásának, a két nép közötti kulturális kapcsolatok új alapokra való helyezése érdekében.

Azt hiszem, hasznos lenne a könyv román nyelvre fordítása. Azon is érdemes lenne elgondolkodni, hogy milyen segítséget jelentene az anyanyelvi oktatásnak, a nemzetiségi ügynek, hogy ha a Kolozsvári Egyetemen megjelent "ECHINOX" c. diák kiadvány mintájára önálló hetilapban, vagy valamelyik magyar lap egyik állandó rovatában románul is szólnának, írnanak az erdélyi magyarság sorskérdéseiről, az emberi jogok megvalósítása terén észlelt pozitív és negatív példákról.

dr. Kovács Péter

Az érettség, melyet fejlődésünk során el kell érünk, nem más, mint önmagunk állandó formálása, hogy egyre szerényebbek, egyre szelídebbek, egyre igazságosabbak, egyre becsületesebbek, egyre békeszeretőbbek, egyre jóságosabbak, egyre együttérzőbbek legyünk.

(Schweitzer Albert)

Hitünk vértanúhalált halt meg-alapítójának nagyobb elégtétele nem lehet, minthogy legyünk méltóak hozzá bátorságban, kitartásban, Istentben való hitben és embertársaink szeretetében. (Varga Béla püspök)

"Büszkének kell arra lennem, hogy magamtól váltam unitáriussá"

JEFFERSON BIBLIÁJA

A JEFFERSON BIBLIA, amely régóta nem jelent meg nyomtatásban, most a Beacon Kiadó gondozásában látott napvilágot. A következőkben idézett rész F. Forrester Church, a New York-i All Souls unitárius templom lelkészének a kiadványhoz írt előszavából való.

1956-ban édesapámat, Frank Church-öt az Egyesült Államok szenátusának tagjává választották. Amint az 1904 óta szokásos volt, az eskütétel napján megajándékozták Thomas Jefferson bibliáját, "A názáreti Jézus élete és erkölce" egy példányával. Két évvel később nekem adta a könyvet.

A könyv első olvasásakor, még a 10 éves gyermek szemével nézve is, Jefferson bibliája váratlan felfedezést jelentett számomra. Nem tett pl. a könyv említést olyan fogalmakról, mint mondjuk a feltámadás. A vasárnapi iskolában szerzett ismereteimből tudtam, hogyan kezdődött... és hogyan végződött Jézus története. Természetemnél fogva szkeptikus vagyok, és nevelkedésem során az ilyen csodák elsősorban e nagy történetnek a felemelő erejével szembeni ellenállást váltották ki bennem. Jeffersonnak "A názáreti Jézus élete és erkölce" c. műve volt az a mű, amely mindezt kezdte megváltoztatni.

A négy evangélium lerövidítéséből született mű révén (Jefferson csupán azokat a részeket vágta ki és illesztette össze, amelyeket fontosnak talált) találtam meg a kapcsolatot a Szentírással. Amikor édesapám nekem adta Thomas Jefferson bibliáját, a következő híres részt idézte az egyik, Jefferson által írt levélből: "A vallásunk az életünkben és nem a szavainkban tükröződik."

Ez indította meg bennem a vallás iránti komolyabb érdeklődést: ekkor kezdett a vallás valamit jelenteni számomra. Később, amikor leültem, hogy "A názáreti Jézus élete és erkölce" c. művet végigolvassam, rájöttem, hogy a Megváltó is ugyanúgy született és halt meg, mint más emberek. Jeffersont olvasva láttam, hogy Jézus szokatlan földi élete — melyet tanításai, őszinte ékesszólása tett rendkívülivé — az, ami valójában fontos. Bár én az evangéliumokat Jeffersonnal szemben inkább eredeti formájukban értékelem, az ő szemlélete teljesen új volt a megváltás kérdésével kapcsolatban... Én úgy határozom meg a vallást, mint az ember választását arra a kettős realitásra, hogy élünk és meg kell halnunk. Feltámadt vagy nem támadt fel — Jézus mindenképpen győzedelmeskedett a halál felett; oly módon élt, hogy élete érdemesnek bizonyult arra, hogy meghaljon.

1798–99 estéin, John Adams alnökeként, Jefferson Dr. Benjamin

Rush-sal kezdett együttműködni egy "élvezetes társalgási" sorozat létrehozásában. Témájuk nem egyszer a keresztény vallás volt, és egy beszélgetés során Jefferson megígérte Rush-nak, a philadelphiai egyetem doktorának, a magát nyíltan univerzalistának valló tiszteletben álló tudósnak, hogy egy nap megírja a vallásról vallott nézeteit. 1800 szeptemberében Jefferson biztosította Rush-t egy neki írt levelében, hogy nem felejtette el ígéretét. "Ellenkezőleg — írta —, eddig azért nem váltottam be ígéreteimet, mivel több időt kell a kérdésnek szentelnem, mint amivel jelenleg rendelkezem."

4 év múlva tudott Jefferson annyi időt szakítani, hogy beváltsa Rush-nak tett ígéretét. Rush-nak írt levelében úgy foglalta össze nézeteit (Jézus tanításai érdemeinek méltatása, mások elveivel összehasonlítva), mint "egy életen át tartó vizsgálódás és elmélkedés eredményét... A kereszténység korrupciójával valóban szemben állok, nem így azonban Jézus eredeti tanításaival".

Ha nem lett volna John Adams, — az unitárius vallású amerikai államelnök — aki nem ösztönözte volna Jeffersont egy figyelemre méltó levelezésben egy évtizeddel később, "A Jézus élete és erkölce" c. mű egy beteljesületlen álom maradt volna.

Az 1800 szeptemberében Benjamin Rush-hoz írt levelét megelőzően a Jefferson által publikált levelezés csupán egy részletesebb utalást tartalmaz vallási meggyőződésére vonatkozólag. Rush-nak tett ígérete nyomán azonban a következő 3 és fél év során egy tucat további írás következett. Csaknem 10 év hallgatás után Jefferson vallási nézetei ismét előtérbe kerültek Rush halála alkalmával...

A "Theophilus Lindsey memoárja" olvasása közben egy angol unitárius pap, Adams véletlenül rábukkant Jefferson levelére..., amelyben leírta Rush-sal való kapcsolatát... Adams ösztökélésével "A názáreti Jézus élete és erkölce" egy lépéssel közelebb került a megvalósuláshoz.

Thomas Jefferson Biblia iránti érdeklődése kizárólag Jézus életére és tanításaira korlátozódott... Hitvallásában Jefferson a következőket írta Rush-nak: "Keresztény vagyok, abban az egyetlen értelemben, ahogyan Ő (Krisztus) bárkit kereszténynek akart tudni; őszintén híve vagyok a tanításainak, bárki más tanításaival szemben; neki tulajdonítok minden emberi kiválóságot és hiszem, hogy ő semmi mást nem állított..."

Hasonlóan sok más, öt követő unitáriushoz, Jeffersont nem annyira a történelmi vonatkozás, mint Jézus lényege érdekelt. John Adams ezt felismerve, 1813-ban a következőket írta Jeffersonnak: "Csodálom ama törekvéseit, ahogyan Jézus filozófiáját és istenhitét elválasztja és elkülöníti minden egyébtől. Ha jók lennének a szemeim és az idegeim, végigolvasnám a Testamentumot és

megjelölnék minden olyan részt, amit megérték."

Ez volt az pontosan, amit Thomas Jefferson tett az Evangéliummal.

Összeállította:
Kaveczkyné Farkas Katalin

Mi az ami ellenkezik a szabadsággal?

Szabadságon általában azt értjük, hogy tehetjük ezt is, azt is, ahogy ez nekünk éppen megfelel. Azaz, a szabadság nem kényre-kedvre hagyott anarchia, de lehetőség bárki számára, hogy adottságok közt választhasson. Az, hogy valaki szabad, mondható úgy is, hogy önrendelkezhet. Ha megkérdezzük erről az utca emberét, általában így értelmezi: független! Ez természetes, érthető. Mi sem lehet kézenfekvőbb! S lám, ezzel új akadály merül fel. Evangéliumi — de nem csupán evangéliumi — szemszögből, jogos kérdés; helyénvaló-e a szabadságot és a függetlenséget azonosnak tekinteni?

Jól tudjuk, határa van a szabadságnak is: szabadságom ott végződik, ahol a másé kezdődik. E feltevés szerint jelenthet a függetlenség szabadságot? Nyilvánvaló, hogy a szabadság ismérve összetett: benne foglaltatik bizonyos együttérzés: a többes szám első személyének, a "mi"-nek valamilyen tudomásulvétele.

A szabadságért való küzdés soha nem jelenti az önmagunkért való küzdelmet. Nincs szabadság ott, ahol az egyúttal nem értelmezhető "szabadságunk"-ként. S íme, ha így gondolom, mily messze esik a szabadság a függetlenségtől. Mindezek után azt kérhetjük: mi a szabadság elmentése? S mily meglepő a válasz: a függetlenség.

A szabadság vágya, magunkra és másokra: a függetlenség vágya viszont, csupán az egyénre magára — mások mellőzésével — irányul. Ez a két fogalom: ellentét. Bár a történelem tud arról, hogy esetenként a függetlenség útján is elérhető a szabadság, de a függetlenség nem vegyül a szabadsággal, nem fedi azt.

Aki a szabadságot említi, egyúttal együttérzésre, közösségre, sőt szeretetre is gondol. Nem élhetek mások nélkül. Az élet függés, mozgás, alkotás. Úgy értem: a felebaráti szeretet a legjobb út a szabadsághoz.

Mint említettük, ez a látásmód nem csupán evangéliumi, hisz a szabadság meghatározásához rákényszerülünk a "többiek" fogalmára. A szabadság választott és kiteljesedett együttélésre irányuló vágy, s ez éppen J. J. Rousseau: Társadalmi Szerződésének is alapeszméje. Rousseau a függetlenséget mellőzte, elcserélte a szabadságért.

Laurent Gagnebin

(A genfi Le Protestant 1989 májusi számából)

fordította: Latin György

Emlékezés a diák Szabédi Lászlóra

Ahogy telik-múlik az ember felett az idő, egyre elhullanak mellőle azok, akik közel álltak múltjához: barátok, rokonok — fiatalságának, érett korának tanúi. Amikor ilyen gondolatok járnak fejünkben, feltűnnek emlékezetünkben azok a kedves arcok, amiknek viselői valaha életünket tartalmassá, színessé tették.

Igy jut mostanában gyakran eszembe az a küzdelmes szép diákkor, aminek Erdélyben a húszas évek közepe táján voltunk részesei.

A magyar szellemi élet központja Kolozsvár volt. Gimnáziumi tanulmányaim utolsó évére, 1924-ben lettem a kolozsvári unitárius kollégium tanulója. Itt egy nagyon színvonalas és népes osztály kötelékébe kerültem, mely a már itt-ott megjelent írásaim alapján szívesen befogadott. Az osztály szellemi színvonalát emelték azok a zsidó vallású tanulótársak is, akiket magyar kultúrán nevelkedett liberális gondolkodású szüleik fiuk továbbtanulására a magyar középiskolák közül a legliberálisabb szellemiségűnek ismert unitárius kollégiumot választottak.

A tanév elején szokás szerint sor került a Kriza Jánosról elnevezett, nagy hagyományokat őrző önképzőkör vezetőségének megválasztására. Most is úgy él bennem, hogy ez az önképzőkör nem valami kötelező, tessék-lássék együttlét volt, hanem életre kiható élmény. Ez elsősorban Borbély István irodalomtörténész tanárunknak volt köszönhető, aki az önképzőkör vezetését nem tehernek, hanem valóban szép feladatnak tekintette és nagy tudásával hozzászólásaiban, bírálatában irányította a diákságot irodalmi ízlésének, műveltségének gyarapítására.

Osztályunk igen színvonalas volt, s így mint idegen iskolából odakerült diák, nagy érdeklődéssel vártam: kit tart az osztály érdemesnek az önképzőköri elnökségre. Ekkor még nem ismertem közelebbről új osztálytársaimat s még kissé meg is lepődtem, mikor láttam: nem is lehet vita, hogy erre a megtisztelő megbízásra egy szerény, soha nem hangoskodó, tisztes, de kissé szegényes egyszerűséggel öltözködő társunkat, Székely Lászlót tartják feltétlenül érdemesnek. A nagymúltú, Kriza János alapította Remény című, akkor már csak kézírással egyetlen példányban készülő iskolai lapunk irodalmi szerkesztésével az osztály engem tisztelt meg, míg tudományos szerkesztőtársam, Borbély Samu, a későbbi akadémikus, nagyhírű professzor lett.

Székely László közt és köztem rövid idő alatt meleg barátság alakult ki. Kedvesen emlékszik meg erről Mikó Imre "Akik előttünk jártak" kötete "Szabédi, amikor még Székelynek hívták" című fejezetében. Leírja, hogy mint kisebb diákok, milyen tisztelettel figyelték bennünket, amint a szünetekben az üres folyosóróljuk és élénk gesztusokkal, mint

legjobb barátok vitatjuk közös problémáinkat, miközben ők, mint kisebb diákok örvendtek, ha egy-egy szavunkat elkaphatták.

Mikó Imre az elődokról szóló könyvében azt írja a nyolcadik gimnazista Székely Lászlóról: "...akkor még nem szerepelt versekkel, az önképzőköri líra és az alkalmi költészet nem volt a műfaja." Bizony a meleghangú megemlékezés itt téved: Székely László többször is felolvasta az önképzőkörben verseit. Mi sem bizonyítja jobban ezek értékét, mint a halála után megjelent "Telehold. Vér Anna alszik", valamint az "Enyém ez a történelem" kötetekben megjelent válogatott verseinek keltezése: 1924. Ekkor volt nyolcadik osztályos gimnazista, 17–18 éves. Versei érett költői alkotások, s ezeket költőjük mindenkor vállalta, hiszen verseinek első gyűjteményében, a még Székely László néven "Új élet" elnevezésű, Valkó László novelláival együtt megjelentetett és Mikó Imre bevallása szerint általa sem ismert kis kötetben maga adta közre ezeket a költeményeket.

Együtt töltött diákévünk utolsó nagy összefogása a református teológusok által szerkesztett Ifjú Erdély folyóirat által meghirdetett diákolimpiáson való részvétel volt. Ezen kilenc magyar középiskola diákjai vettek részt s a bírálók tárgyilagosságát dicséri, hogy az első hely pályáját a mi kolozsvári unitárius kollégiumunknak ítélték oda. A diákolimpiász színvonalára jellemző, hogy a pályázók között számosan szerepeltek olyanok, mint a később országos hírnévre szert tett Grandpierre Emil, gróf Wass Albert, Bányai László, Kovács József, vagy a képzőművészet terén Bordi András és a brassói Fuchs József.

Székely László verseivel és vallásfilozófiai tanulmányával vett részt a diákolimpiáson. A szabadműveltség kategóriájában tizenhat költeményével szerepelt. E versek értékére jellemző, hogy azok közül több a költő halála után megjelent válogatásban is szerepel. A pályázatra beküldött tizenhat verset tartalmazza az ugyanazon évben megjelent fent említett Új élet című kis kötet is.

Igen érdekes a pályázatra beküldött vallásfilozófiai pályamunka bírálata. Ezt dr. Tavaszy Sándor, a református teológia kiváló professzora bírálta el s bírálatát nevének kezdőbetűivel is megjelölte. A bírálat szó szerint így szól: — "Mennyiben erősítik a hitet a vallásos cselekmények. A dolgozat nem lehet a szerző munkája, egész tudományos dolgozásának technikája messze túl van a gymnazista tanuló gyakorlatán." — A bíráló nyilván nem ismerte, nem is ismerhette személyesen a pályázót Székely Lászlót s ez eredményezhette feltételezését. Nem tudhatta, hogy a tanulmány szerzőjének olyan a képessége, gondolkodásmódja, amely

jellemző módon jóval meghaladja egy tizennyolc éves átlagdiák képességeit, felkészültségét, a választott témában való elmélyülését. Mi, akik ismertük Székely Lászlót, meg voltunk győződve arról, hogy a pályamunka a szerző önálló szellemi alkotása volt.

Sajnos, maga a pályamunka nem áll rendelkezésünkre, de biztos, hogy az Székely László másokkal és önmagával is mindig vitázó, mindig kereső szabadelvű gondolkodását tükrözte és ez a tudós református teológiai tanár gondolkozási módjával nem egyezett s ezért a tanulmány tartalmi részével sem értett egyet.

A diákolimpiász eredményhirdetése az Ifjú Erdély 1925 júniusi számában jelent meg, amikor a dicsőségnek már nem örülhettünk. Az ez év tavaszán megjelent Anghelculescu-féle új rendszerű baccalauratusi törvény késői megjelenése miatt a vizsgára felkészülni nem volt időnk s a román nyelvet sem beszéltük még a megkívánt fokon, s így az idegenből kinevezett, csak románul értő tanárokból álló bizottság előtt vizsgánk nem lehetett eredményes, a magyar iskolák vizsgázói csaknem kivétel nélkül elvéreztünk, így mint vert hadak, keserű lélekkel szóródtunk széjjel. Szerettünk volna az erdélyi magyar kisebbség értelmiségi dolgozói lenni, de éppen ettől a lehetőségtől akart az újonnan bevezetett vizsgarendszer megfosztani.

Székely László jól felkészült a szeptemberi újabb vizsgára, s ott sikerült is eredményt elérnie.

Székely László ösztöndíjjal Franciaországban folytatta tanulmányait, s ezzel közvetlen kapcsolatunk megszűnt. Utoljára 1943-ban Radnaborbereken, a Reményik Sándorról elnevezett emlékfóráss avatásán találkoztunk, ahol a régi barátság szeretetével szorítottunk kezét.

Útjaink végleg elváltak, de amikor sok év múlva értesültem a régi barát önmaga választotta haláláról, átéreztem azt a mély csalódottságot, amit az erdélyi magyar kisebbségi sors alakulásának kezdeti szép reményei után egyre inkább észlelhető végleges alakulása és eszméinek eltorzulása miatt érezhetett, s ami tragikus végéhez vezetett.

Dr. Vernes Gyula

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának

újabb küldeményéből mintegy 40 írógépet adtak át kolozsvári püspökségünknek, amelyeket Kovács Lajos püspök köszönettel nyugtázott. Ez év tavaszán újabb Biblia szállítmányt visznek Erdélybe, melyből 10 ezer db-ot juttatnak el az erdélyi unitáriusoknak.

Supka Géza olvasása közben az olvasó ember felelősségéről

Kalandozás a kalendáriumban, és más érdekességek címen Supka Géza, az elmúlt évben megjelent könyvében olvasgatva a művelődéstörténet eddig ismeretlen légióiban kalandozhattam el.

Az író hatalmas ismeretanyaga, egyéni szabadelvű szemléletmódja és érdekfeszítő előadása magával ragadott. Minden szavában érződik, hogy olyan egyéniség szól hozzánk, aki tudományos tárgyilagossággal, unitárius szellemiségét éreztetve nyúl a vallásos témák, ünnepek keletkezésének feltárásához.

Megismerkedhetünk a naptár, s a benne levő jeles napok, a mikulás, a karácsony, a vízkereszt, a húsvéti ünnepek történetével.

Engem igen megragadott az emberiség ősi tisztulásvágyának, a katarzisévágnak drámai megjelenítése a húsvéti ünnepkör bemutatásában. Már a zsidóságban is munkálkodott mindez, amikor a bűnbánat napján a folyók széléhez zárandokolnak, s abba beleimádkozzák a bűnüket, hogy a víz sodra vigye tova visszahozhatatlanul. Vagy ahogy egy másik sémi szokás szerint a törzs a maga összes bűneit egy fekete kecskére ruházza rá, s ezt a bűnbakot aztán kiverik a sivatagba.

A későbbi keresztény hitvilágban és szertartásban ez lesz a megváltás, a bűntől való megtisztulás bárányává, amikor a perzsa hatások alatt az Agni Deust Agnus Deinek értelmezik át. "(Isten báránya, aki elveszed a világ bűneit...)"

De ugyanez a megváltásmágia dolgozik a néphagyomány pogány szokásaiban is, amikor a szalmabábút cipelik ki a folyóhoz és beledobják. Mivel ez a szokás a tavaszi napjegyegyenlőség idején zajlik, később azal magyarázta a néphagyomány, hogy a telet búcsúztatják. "a telet hordják ki", a megújulás jegyében.

A lélek tisztogatása mellett a ház tájékát is rendbe kell tenni, — ez a húsvéti nagytakarítás. Ezzel függ össze a rossz szellemektől, a varázslatok rontó erejétől való megtisztítás.

Az ünnepre való készülődéskor szokták megtartani a nagy zajkeltéssel járó (üsttel, kereplővel) a rossz szellemek elkergetését a falu tájáról.

Ez a húsvéti ünnepkör és szokások ősforrása.

A könyv második nagy fejezete a hatalom szimbolikája, a hatalommal kapcsolatos különféle szólásmondásokat, kifejezéseinket, jelenségeinket vizsgálja. Roppant érdekes olvasni a valaha a hatalom kelléktárához tartozó állatok, növények, ásványok, égitestek és színek rejtett szimbolikájáról. "Olyan dolgokról, amelyeket minden művelt embernek tudni illene, de amelyeket mégsem tudunk!"

A hiánypótló könyvet a Helikon jelentette meg Rékassy Csaba ízléses és a szerző szellemiségét tükröző illusztrációival.

Forgatva ezt a szép kivitelezésű, érdekfelkeltő kiadványt, eszembe jut, hogy 1989-ben ünnepeltük az ünnepi könyvhét 60. évfordulóját. Supka Géza 1929-ben indította el ezt a kulturális mozgalmat, a Könyv ünnepét. Ő könyvhétnek nevezte, s 1952-től kapja meg a díszítő jelzőt, s ettől kezdve ünnepi könyvhét-nek nevezzük ezt az országos kulturális eseményt, amely a magyar könyvet állítja a figyelem középpontjába, azzal a szándékkal, hogy érveljen és hangulatot teremtsen az olvasás mellett.

Évszázadok óta bizonyított tény, hogy a könyvek által előbbre ment a világ, a könyv a legjobb barát. A könyvek a toleranciára, az egymás véleményének tiszteletben tartására és kölcsönös megértésre tanítanak mindnyájunkat, s csakis ez vezethet el a műveltség új minőségéhez.

Az olvasó ember gondolkodó állampolgár. Tájékozódik a világ és az ország dolgaiban — európaiságunk mércéje tehát a kultúra, a szellemi produktum.

Mire való az olvasás? Újragondolni a kultúra dolgát, újra értelmezni a műveltség szerepét, s újra tanulni a tudás tiszteletét. Az értékek nem olyanok, amik vannak, hanem olyanok, amit meg kell találni. Ez a tény nyilvánvalóvá teszi, hogy nemcsak az írástudóknak, de az olvasóknak is van felelőssége. Nemcsak a szavainkat kell féltékenyen őrizni, de nem szabad lemondani a szavak elolvasásához való jogunkról sem.

Éppen most került a kezembe a Magyar Bibliofil Társaság mives kiadásában Fitz József 100. születésnapjára kiadott könyv. Ebben a híres könyvtörténész — aki Brassai Sámuel munkásságából írta doktori disszertációját — legkedvesebb írsaiból közölnek egy csokorra valót. Köztük van Brassai Sámuel emlékezete című eszmefuttatása 1927-ből. Ebben írja a szerző az erdélyi unitárius polihisztorról: "Lehet, hogy egyszer eljön az idő, mikor valaki összegyűjti legszebb dolgozatait... ha ezek egyszer megjelennek, akkor Brassait fel fogják fedezni, jelentőségére új fény fog derülni, s a magyar művelődésnek, különösen az élethalálharcát vívó erdélyi magyar szellemek új, derék fegyverek fognak birtokába jutni."

Az lesz a nagyszerű állapot, amikor az élő és írott szónak, az erkölcsi igazságnak, a valós történelmi múltnak becsülete van és mindez megosztható a nemzeti kultúrát értő és pártoló emberek sokaságával.

Felhős Szabolcs

A reformáció kibontakozása és progresszív hatása nemzetünk életében

A Theologiai Szemle 1989. évi 3. számában a jeles református egyház és kultúrtörténész dr. Bancza József fenti címen értékes és a tényleges fejlődést széles körben figyelembe vevő tanulmányt írt.

Legyen szabad megjegyezni, hogy művelődésüggyel kapcsolatosan a nyomdákrol írva megemlíti Kolozsvár elsőségét, ahol 208 nyomtatvány jelent meg. Itt az érdem nagy része a később unitárius nyomdászként is ismert Heltai Gáspáré volt.

Az 5. pont alatt helyesen állapítja meg "Végül a vallási toleranciáról, ami épp ilyen lényeges probléma volt — mutatis mutandis — aktuális is, mert korunk pluralizmusa előképének tekinthetjük".

Majd egy bekezdéssel lejjebb megállapítja, "egész Európában egyedül Erdélyben alakult ki egy különleges helyzet a négy bevett vallás elfogadásával, szabadságaiknak akár a földesúri joggal szemben való elemzésével. Ezt a XVI. század derekától kezdve a belpolitikai érdek váltotta ki és a három nemzet uniójának érdekeit szolgálta"...

Nem kívánhatjuk a református történelemtől, hogy minket unitáriusokat dicsérjen, de a tolerancia erdélyi létrejöttében szerepe volt annak a Dávid Ferencnek is, aki az akkori szellemet egész munkásságával támogatta.

F. J.

ORDASS LAJOS KÖNYVE: AZ IMÁDKOZÁSRÓL

A szavak szépek, a gondolatok nagyszerűek, de értékessé csak akkor válnak, ha a cselekedet aranyfedezete áll mögöttük!

A szerző nevét olvasva egy megdöbbenő emlékkép merül fel bennem. Birósági tárgyalóteremben az ítélet elhangzott. A foglyot elvezették, előbb azonban megbilincseltek. Mégsem a fogoly hajtja le a fejét, hanem a bíró, és a közönség felháborodva zúg. A fogoly egy koncepció per áldozata, ennek a könyvnek az írója, aki az emberségnek olyan magas fokára emelkedett ebben a pillanatban, amit csak egy mélyen hívő tud megcsinálni. A könyvnek minden egyes mondata az átlagközönséghez szóló meglátásai és tanításai az imádságról, melyek ennek a csodálatos embernek életével igazolódtak be. Melegen ajánljuk unitárius testvéreinknek ezt a könyvet, épüléssel forgathatják.

A kegyesség cselekedeteiben szíldardan meg kell állanunk, mert az az igaz hit, mely a szeretet műveiben nyilvánul meg. (Dávid Ferenc)

S ez mind valóság?
Nem csak képzelet?
Ébred a világ — mély álmából —
Dobog a szív
Ereinkben lüktet a vér, és érzed
Hogy újra élsz.
Felébredtél te félig halott!
Ki már-már a feledés sötét
Útján tébolyogtál egymagadban.
Újra élsz —
Tagjaid éreznek,
Jársz, beszélsz.
És teszed, mit eddig nem tettél.
Imádkozol az Istenhez,
Görcsösen szorítod kezedet imára
Tekinteted az égre szegezve
Ajkad szól hangosan kiáltva
— "Atyám, hála legyen neked!"
Ki megszabadítottál a sír széléről
És értelmet adtál az életnek
Megtanítottál járni a göröngyös

utakon

S hogy visszatérjünk a halál
árnyékából

A Te szerelmes Fiadnak
Áldott születésére
Küldted le végtelen irgalmadat
A bűnös világba.
Feltámadtunk — !
Íme feltámadtunk!
Jöjjetek ti hívek
Imádkozzunk!

1990. jan. 20.

Kovács Anna
Székelykeresztúr

AZ ERDÉLYI EGYHÁZ KÖSZÖNTÉSE

Dr. Nyiredy Szabolcs főgondnok-helyettes március 3-án részt vett a kolozsvári (belvárosi) templomban tartott istentiszteleten.

Az istentisztelet végeztével a Magyarországi Unitárius Egyház képviselőjében köszöntötte dr. Kovács Lajos püspök urat és az ősi kolozsvári gyülekezetet, s rajtuk keresztül az egész erdélyi egyházat.

Elmondotta: Mi Magyarországon meg vagyunk győződve arról, hogy az országok és népek közötti válaszfalak leomlásának folyamata visszafordíthatatlan, s így a jövőben a romániai és a magyarországi testvéregyházak kéz a kézben, vállvetve tudnak majd együtt munkálkodni szent hitünk megőrzésében és Isten országának építésében. Erre a munkára kérte Isten áldását.

Dr. Kovács Lajos püspök válaszában köszönetet mondott az üdvözlésért. Elmondta, hogy a múltban minden nehézség ellenére is (amint azt mi is tudjuk: szerk.) fenn tudták tartani a személyes kapcsolatot mind Bartók Béla főgondnokkal, mind dr. Ferencz József ny. püspökkel. Kérte a jelen levő főgondnokhelyettest, hogy továbbítsa üzenetét Huszti János püspök úrnak: nagy szeretettel várják őt mielőbb Kolozsvárra és nem csak "vendég"-ként, hanem úgy, hogy az ősi kolozsvári templom székéről hirdesse Isten igéjét.

Az angliai Inquirer c. unitárius egyházi szemle 1990. jan. 15-i számának címlapján egy erdélyi rajz látható, s rajta a szöveg: Kellemes Karácsonyt. A kép alatti magyarázat a következő: Celia és John Midgley kapta ezt a képet egy erdélyi unitárius családtól, azt ezúton köszönik meg, mert a feladó nem volt feltüntetve. Ugyanitt örömmel számolnak be arról, hogy dr. Roy Smith főtitkár jan. 3-án végre telefonon kapcsolatot tudott létesíteni Kolozsvárral, beszélt dr. Kovács Lajos püspökkel, és azt a tájékoztatást kapta, hogy a romániai forradalmat az erdélyi unitárius egyház nagyobb személyi és tárgyi veszteség nélkül élte át. Austin Fitzpatrick lelkész megújította segélyt kérő felhívását, és most már a romániai unitáriusok megsegítésére kér adományt az Inquirer olvasóitól.

Dr. Eugen Pickettnek, az IARF 1990 nyarán búcsúzó elnökének újévi üdvözlése későn érkezett meg szerkesztőségünk címére. Egyik mondatát mégis idézzük. Ez az év nagy változást fog jelenteni az IARF életében, mert 18 évi szolgálat után Diether Gehrmann visszavonul a főtitkári feladatoktól, és az utódlásra kiírt pályázatra már sokan benyújtották kérésüket. Az előkészítő munka vezetője dr. W. Schulz, az UUA elnöke, az IARF tanácsának tagja. A végső döntés előkészítését a tanács végzi júl. 26-án, és a közgyűlés fogja a jelöltek közül a legalkalmasabbnak vélt személyt megválasztani. Mi reméljük, hogy a frankfurti központi iroda továbbra is tevékenykedni fog, és munkáját a két legnagyobb anyagi terhet viselő amerikai és japán körzeti titkár hathatósan tudja majd segíteni. Az esélyes pályázók között tartják nyilván Lucie Meijert, aki holland nemzetiségű, és évtizedek óta vezeti a szociális osztályt, gyakran megfordul az indiai és Fülöp-szigeteki testvéregyházak között is.

A chicagói unitárius Meadville/Lombard nevet viselő teológiai fakultás az intézet pártolói részére időnként füzeteket ad ki. Ilyen érkezett lapunk címére is. Benne ismertetik az 1989/90. évre felvett új teológiai hallgatók életpályáit. A hat felvett hallgató között 4 fiú és 2 leány van. Egy másik tudósítás arról szól, hogy az USA-ban működő aktív unitárius univerzalista lelkészek 25%-a nő, akik — általános vélemény szerint — jól végzik munkájukat a gyülekezetekben, s többen a vezető teológusok közé tartoznak. Márc. 17-én Dianne Arakawa lelkész nő a teológusok részére előadást tartott a feminista teológiáról. Az új dékán Spencer Lavan újítása, hogy évente egy alkalommal néhány napra Chicagóba hívja meg a más egyetemen teológiai fakultásain tanuló és lelkészi pályára készülő unitárius főiskolai hallgatókat, ismerkedés céljából.

Az Evangelische Kommentare c. német teológiai szemle — egyike a legolvasottabb független újságoknak — idei első számában dr. Christian Möller, a heidelbergi egyetem teológiai fakultása gyakorlati tanszékvezetője azt az érdekes kérdést veti fel, hogy vajon megmenthető-e a mai NSZK gazdaságában élő egyének számára a vasárnap: Válasza nem egyértelmű, sok függ a lelkészek hozzáállásától.

Leeds angliai város unitárius gyülekezete a legjelentősebbek közé tartozik. Lelkésze, Austin Fitzpatrick volt az, aki az erdélyi menekültek segítése érdekében az angliai gyűjtést kezdeményezte, és ma is eredményesen folytatja. Gyülekezete havi sokszorosított szemlét ad ki, melynek egyik érdekese, egyben sajnálatos beszámolójából idézzük. Csökkenőben van-e az egyházi házasságok száma angol földön és az angliai gyülekezetekben? Saját gyülekezetében az egyházi megáldást igénylők száma 1986-ban 17, 1987-ben 20, 1988-ban 14, 1989-ben csak 9. 1990-re egyelőre csak egy előjegyzése van. Angliában szokásos az egyházi házasságkötési tervekről a lelkészt jó előre tájékoztatni. Vajon a mi gyülekezeteinkben egy hasonló felmérés milyen arányt mutatna? Erdemes volna erre is figyelmet fordítani.

Az IARF két képviselője februárban Bukarestben és Kolozsvárt tárgyalt, a hamburgi kongresszust követő túra erdélyi területen való folytatásáról. Az elért eredményről csak később tudunk tudósítani.

Az IARF titkárságának két tagja egy mikrobusszal átutazott Budapesten és Kolozsvárt adta át értékes, nagyrészt irodai technikai adományokat a Romániai Unitárius Egyház püspökének.

Szabó László régi kedves olvasónk Kaliforniából (Conoga Park) alkalmilag 25 USA dollárt küldött az Unitárius Élet számára. Az adományt köszönjük és szeretettel várjuk testvérünk újabb budapesti látogatását.

Dr. Lőrincz Ernő EK tanácsunk tagja magánmeghívásra ez év januárjában az Egyesült Államokban tartózkodott, ahol Los Angeles és Washington után New Yorkba is ellátogatott. Itt a mindnyájunk által ismert és nagyrabecsült Donald Szanthe Harrington ny. lelkész (minister emeritus) és felesége, Szántó Anikó önzetlen és testvéries vendégismeretét élvezte, amiért őszinte hálóját fejezi ki.

Az angliai unitáriusok

Reading városában apr. 6—9. napjain tartandó évi közgyűlésen részt vesznek Huszti János püspök és Orbókné Szent-Iványi Ilona külügyi titkár, lelkész; az erdélyi unitáriusok képviselőjében dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János professzor püspök-helyettes.

Az újra alakult 345. sz. János Zsigmond cserkészcsapat

újoncainak fogadalomtételére, Húsvét másodnapján, a 11. óras istentisztelet keretében, úrvacsoraosztás után kerül sor, a Nagy Ignác utcai templomunkban.

Az ünnepélyes alkalomra szeretettel várunk mindenkit!

Szent-Iványi István

néprajzos afia, 1990. márc.-ban az ELTE néprajzi tanszékén "summa cum laude" ledoktorált. Eredményéhez szeretettel gratulálunk.

Hibaigazítás

Elnézést kérünk dr. Szász Dénes székelyudvarhelyi esperestől, hogy amikor nyugalomba vonulásáról megemlékeztünk, 10 évvel öregbítettük. Adja a jó Isten, hogy nyugalomba vonulása után is még számos esztendőnkön át szolgálhasson hívei és egyháza öröme.

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős kiadó:

HUSZTI JÁNOS

Felelős szerkesztő:

Orbókné Szent-Iványi Ilona

Szerkesztőség címe:

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Telefon: 111 2801

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra.

Évi előfizetési díj: 120,— Ft

Egyes szám ára: 20,— Ft

Index: 25 842

MTESZ Házinyomda — 90.0303 Budapest, 1990

Felelős vezető: Boncza Gábor

HU ISSN 0133-1272